ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 71(5253)
Аўторак,
26 чэрвеня
2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

Бывай, школа!

Новае пакаленне выбірае

У вялікі шлях настаўнікі выпраўляюць сваіх выхаванцаў штогод. Здаецца, што гэта павінна стаць для іх ужо звычайнай справай. Аднак надыходзіць час развітання, і пачуцці зноў ахопліваюць — нібыта яно здараецца з табой упершыню. У такія хвіліны настаўнік можа зразумець, якая высокая яму даручана місія — ствараць будучыню.

У Мінскай педагагічнай гімназіі № 3 сёлета 94 выпускнікі. Настаўнікі гавораць, што яны — надзвычайныя людзі. Таму яны з задавальненнем прымуць іх зноў у школу, калі тыя набудуць прафесію. Па добрай старой традыцыі школьнае жыццё заканчваецца балем, падчас якога вучні атрымліваюць свае атэстаты сталасці, кажуць сваім выхаваўцам-педагогам словы ўдзячнасці і "бывай" свайму дзяцінству. Сёлетні выпуск для гімназіі крышку асаблівы — гэтыя дзеці некалі першымі прыйшлі ў першы клас толькі што створанай гімназіі. Аналізуючы іх працу, можна ўжо ацаніць наколькі ўдалася задума — рыхтаваць настаўніка ў школе.

Усе папярэднія гады 60 і больш працэнтаў выпускнікоў гімназіі выбіралі прафесію настаўніка. Трынаццаць прыйшлі працаваць у сваю родную гімназію. І сёлета, як і раней, многія выпускнікі выбралі псіхолага-педагагічны накірунак для сваёй дзейнасці. Але, на думку дырэктара гімназіі Алы Георгіеўны Хрыпач, гэты год не лепшы для школы. Ёсць ад чаго засмуціцца. Адмена сумяшчальных экзаменаў паўплывала на змяненне планаў некаторых выпускнікоў, якія хацелі паступаць у педагагічныя ВНУ. Не трэба думаць, быццам бы яны спалохаліся канкурэнтаў, тлумачэнні тут зусім іншыя. Выпускнікі Мінскай педагагічнай гімназіі № 3 заўсёды былі выдатнымі студэнтамі педагагічнага універсітэта. Таму шкада, што ён сёлета можа некага згубіць.

Менавіта ў школе чалавек можа вызначыць свой лёс. І чым раней ён гэта зробіць, тым лепш. Першы дырэктар гімназіі Г.І.Дабрынеўская перакананa, што выдатныя настаўнікі атрымліваюцца толькі тады, калі з малодшых класаў дзіця спрабуе сябе ў ролі настаўніка, для яго школьнае паветра запоўнена асаблівым водарам. У такога настаўніка ў будучым не будзе пакут наконт правільнасці свайго выбару. Ён смела прыйдзе да дзяцей і будзе працаваць па-новаму — арыгінальна і цікава. Для сябе выпускнікі гімназіі ўжо зразумелі, якім на самай справе павінен быць настаўнік. Чалавекам моцным, здольным заражаць сваім прадметам усіх, чалавекам, які разумее і паважае сваіх вучняў. І абавязкова любіць — гэтую прафесію, дзяцей.

Настаўнікі гімназіі рады, што не дарэмна шукалі ў сваіх дзецях педагагічныя таленты, укладвалі ў гэта шмат сваёй душы. Іх вучні выбіраюць прафесію настаўніка, іх прафесію. І няхай не ўсе (гэта нават і нядрэнна), аднак уменні ладзіць узаеміны, слухаць, разумець сябе і іншых людзей абавязкова спатрэбяцца ім у жыцці. Хаця б дзеля таго, каб выхаваць здольнымі сваіх уласных дзяцей. Так лічыць Кірыл Крыварот, сёлетні выпускнік гімназіі, будучы хірург, уладальнік залатога медаля. Гэтую ўзнагароду ён атрымаў праз упартую працу. Увогуле Кірыл упэўнены, што ўсяго ў жыцці можна дамагчыся, калі быць стараннымі шмат працаваць. Сёлета разам з Кірылам залаты медаль заслужылі Маргарыта Фабрыкант і Ганна Красоўская. А яшчэ 11 выпускнікоў атрымалі сярэбраныя медалі. Сваіх медалістаў у гімназіі паважаюць, яны на самай справе першыя. З ліку лепшых, зразумела. Бо ўсе вучні ў школе асаблівыя ў чымсьці сваім.

У гімназіі склалася ўжо такая традыцыя — падчас цырымоніі ўручэння атэстатаў расказваць нешта пра кожнага выпускніка. Сёлетнія выпускнікі чулі ад сваіх настаўнікаў толькі прыгожыя словы. Андрэя Башлакова лічаць апошнім рамантыкам у наша прагматычнае стагоддзе. Ён піша вытанчаныя вершы. Дар'ю Змачынскую ў школе запомняць як нястомную актывістку, аўтара шматлікіх ідэй. Дзяўчына збіраецца стаць псіхолагам, таму гімназія яшчэ мяркуе сустрэцца са сваёй выхаванкай. Прыкладам прылежнага гімназіста, напэўна, яшчэ пэўны час будзе застававацца ў школе Каця Гайковіч. Уражлівая і эрудзіраваная Людміла Цымановіч была абаронцай гонару гімназіі і ўсяго горада на Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі. Яна марыць пра філфак БДУ.

Пра кожнага свайго выпускніка настаўнікі маглі б апавядаць доўга і цікава. За ўсімі іх словамі адчувалася замілаванне і прыхільнасць да гэтых дзяцей. А дзеці на сваім выпускным балі выглядалі неяк па-іншаму, дарослымі і неверагодна прыгожымі, вельмі ўзрушанымі. Наперадзе ў іх была апошняя ноч у сценах роднай школы, побач са сваімі сябрамі-аднакласнікамі, клапатлівымі бацькамі і ўважлівымі настаўнікамі. Ранкам, зачыніўшы за сабой дзверы школы, яны ўжо больш не з'яўляліся ні вучнямі, ні дзецьмі.

Мы жадаем усім выпускнікам, каб іх планы збыліся, каб ім пашчасціла ў дарослым жыцці на спагадлівых і разумных людзей. А настаўнікам — не смуткаваць, у школу ўжо ўваходзяць новыя дзеці, і яны абавязкова стануць вашым прыемным клопатам.

Святлана КІРСАНАВА.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Абітурыенту–2001

20 чэрвеня адбылося пасяджэнне Дзяржаўнай камісіі па кантролі за ўступнымі экзаменамі ў вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы Рэспублікі Беларусь. А на другі дзень члены камісіі далі для журналістаў прэс-канферэнцыю "Аб асаблівасцях правядзення ўступнай кампаніі ў ВНУ і ССНУ ў гэтым годзе і кантролі за забеспячэннем роўных магчымасцяў для абітурыентаў".

Камісія здыме ўсе падазрэнні грамадскасці

Сёлета сярэднюю школу заканчваюць 95,5 тысячы маладых людзей. Трэба ўлічыць яшчэ бацькоў, сясцёр і братоў, бабуль і дзядуль — па словах удзельнікаў прэс-канферэнцыі, да мільёна чалавек будуць у хвалюючым напружанні перажываць падзеі ліпеня — жніўня.

Праблема стварэння роўных магчымасцяў для ўсіх абітурыентаў заўсёды была вельмі вострай. Як сказаў старшыня Камітэта дзяржкантролю, старшыня дзяржаўнай камісіі Анатоль Тозік: "Ідэалу мы не дасягнем, але павінны зрабіць максімум магчымага, каб пазбегнуць якіх бы то ні было парушэнняў".

Сёлета да кантролю за ходам уступнай кампаніі будзе падключаны ўвесь патэнцыял Камітэта дзяржаўнага кантролю, Міністэрства адукацыі, іншых міністэрстваў і ведамстваў, якія маюць у сваім падначаленні навучальныя ўстановы. Звярнуліся і ў ветэранскія арганізацыі, у асяроддзі якіх шмат уніклівых і прынцыповых людзей. "Вы ведаеце, што я шмат гадоў служыў у органах дзяржаўнай бяспекі і таму звярнуўся з просьбай да адпаведных структур — КДБ і МУС, каб яны таксама падключыліся", — зазначыў Анатоль Тозік. Людзі ў пагонах не будуць працаваць непасрэдна ў навучальных установах, але пры неабходнасці скарыстаюць свой прафесіяналізм.

У кожнай навучальнай установе будзе створана камісія, якую ўзначаліць член дзяржаўнай камісіі, а намеснікам стане супрацоўнік Камітэта дзяржкантролю. У складзе камісіі будуць працаваць настаўнікі, вылучаныя працоўнымі калектывамі школ, аддзеламі адукацыі, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, у тым ліку маладзёжных, ветэранскіх. Як сказаў Анатоль Тозік, не адмаўлялі нікому, хто хацеў бы ўзяць удзел у рабоце камісіі.

Упершыню Дзяржаўная камісія па кантролі за ўступнымі экзаменамі была створана ў 1997 годзе. Не ўсё было адладжана напачатку. У першыя гады ў ВНУ ствараліся па 3-4 камісіі, і яны нярэдка правяралі адна адну. Цяпер жа механізм даволі адпрацаваны. І самі рэктары зацікаўлены, каб такія камісіі ў іх ВНУ былі. Калі раней гэта можна было ўспрымаць як недавер, то цяпер — як сацыяльную абарону, бо работа камісіі здымае ўсе падазрэнні грамадскасці.

Многія ўступныя экзамены праводзяцца пісьмова. Члены камісіі ў ВНУ бяруць на сябе шыфроўку і дэшыфроўку пісьмовых работ. Старшыня камісіі мае права за пяць мінут да пачатку экзамену замяніць выкладчыкаў, накіраваць іх у іншую ВНУ, а таксама замяніць правяраючых пісьмовыя работы.

Але, як адзначылі ўдзельнікі прэс-канферэнцыі, павінна быць разумная мяжа. Бо нельга ставіцца да кіраўніцтва ВНУ і выкладчыкаў як да злачынцаў, наадварот, павінна быць прэзумпцыя невіноўнасці. І ўсімі вышэйазначанымі дзеяннямі камісія як бы аберагае іх ад падазрэнняў.

Ужо цяпер працуюць тэлефоны даверу ў Камітэце дзяржаўнага кантролю, у Міністэрстве адукацыі, ва ўсіх аблвыканкамах і ў Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі. Зараз фіксуецца да 20 тэлефанаванняў у дзень, і пераважна яны тычацца нейкіх удакладненняў. Але з пачаткам прыёму дакументаў у ВНУ, мяркуецца, тэлефанаванняў будзе больш, і час прыёму званкоў, напэўна, падоўжыцца. "Адкрыта скажу, — заўважыў Анатоль Тозік, — што будзем прымаць і правяраць ананімныя званкі, калі яны будуць даваць інфармацыю пра нейкія парушэнні".

"Тайну" паступлення за грошы раскрыў міністр адукацыі Васіль Стражаў. Гэта схема была яшчэ ў Савецкім Саюзе: да добра падрыхтаваных, як правіла, абітурыентаў звяртаюцца быццам бы пасрэднікі з абяцаннем арганізаваць паступленне за пэўнае ўзнагароджанне. Яны бяруць грошы (пры ўмове, што ў выпадку няўдачы вернуць іх назад) і... нічога пры гэтым не робяць! Значны працэнт іх "пратэжэ", вядома ж, паступае (уласнымі намаганнямі), а астатнім яны грошы чэсна вяртаюць. Усе задаволены!

Што да паступлення адначасова ў дзве ВНУ, то ў сувязі з такой магчымасцю мяркуецца ўзрастанне конкурсу ў сярэднім на 15-20 працэнтаў.

25 чэрвеня пачаўся прыём дакументаў у ВНУ. І калі здаць дакументы ў першыя дні, то, па меры камплектавання груп, абітурыент, натуральна, трапляе ў першы паток. Для яго экзамены скончацца 23 ліпеня, бо інтэрвал паміж імі — 2 дні. Падаўшы дакументы незадоўга да 14 ліпеня (апошні тэрмін прыёму дакументаў), абітурыент трапляе ў другі паток.

Такім чынам, начальнік Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі Мікалай Плескацэвіч адрасаваў тым абітурыентам, што жадаюць паступаць у дзве ВНУ, наступную параду: у першую ВНУ трэба здаваць дакументы ў самым пачатку, а ў другую — у самым канцы, тады не павінна быць ніякіх праблем з сумяшчэннем экзаменаў. Абітурыент можа нават адразу вызначыцца, і тады адпадзе неабходнасць здаваць экзамены два разы.

Сёлета Дзяржаўная камісія па кантролі за ўступнымі экзаменамі ў ВНУ і ССНУ будзе працаваць і ў прыватных навучальных установах з мэтай вывучэння арганізацыі прыёму абітурыентаў там.

Вось ужо трэці год у прыватных ВНУ ўводзіцца абмежаванне на прыём на юрыдычныя спецыяльнасці — лічыцца, што юрыстаў у краіне ўжо дастатковая колькасць, і гэтая мера павінна папярэдзіць магчымасць непрацаўладкавання. "Па гэтай праблеме ўзнікае шмат дыскусій, — сказаў міністр адукацыі Васіль Стражаў. — Але калі разглядаць колькасць працоўных месцаў для юрыстаў, то нельга ўсё ўспрымаць літаральна. Напрыклад, у міністэрствах заходніх краін 95 працэнтаў работнікаў — юрысты, незалежна ад таго, якое гэта міністэрства".

Па словах Васіля Стражава, за апошнія некалькі гадоў значна знізілася колькасць непрацаўладкаваных людзей з вышэйшай адукацыяй (у параўнанні з 1992-1997 гадамі). Такім чынам, вышэйшая адукацыя — гэта пэўная гарантыя працаўладкавання. І, як ніколі, сёння яе каштоўнасць высокая.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Катажына ДАБРАВОЛЬСКА-САСНОЎСКА:

"Хацелі б стаць такой установай, пра якую загаварыла б уся Польшча"

На сёння ў Беластоку існуе 56 муніцыпальных дзіцячых садкоў, шэсць прыватных і адзін ведамасны. Усе разам яны ў стане прыняць больш за сем тысяч дзяцей. Акрамя згаданых, ёсць яшчэ тры дзіцячыя садкі, якія наведваюць дзеці з асаблівасцямі ў разумовым і фізічным развіцці. Некалькі муніцыпальных садкоў разлічаны на тых дзяцей, якія мусяць знаходзіцца на безмалочнай дыеце.

Запісаць дзіця ў сад на наступны год неабходна да канца красавіка. Аднак гэта зусім не азначае, што пасля 1 мая яно ў сад ужо не трапіць — свабодных месцаў у дашкольных установах Беластока хапае.

Месячная аплата ў муніцыпальных садках за месца складае 80 злотых незалежна ад таго, ходзіць дзіця ў сад ці па нейкіх прычынах адсутнічае. Аплата ж за харчаванне вагаецца ад двух з палавінай да чатырох злотых.

Значна вышэйшыя расцэнкі ў прыватных дашкольных установах — ад 200 злотых і вышэй.

Муніцыпальныя садкі прапануюць бацькам і дзецям шэраг платных і бясплатных дадатковых заняткаў. Гэта замежныя мовы, рытміка, танцы, спевы, чытанні адаптаваных каталіцкіх, а ў некаторых садках і праваслаўных кніжак, наведванне басейна, так званыя тэатральныя і пластычныя майстэрні і шмат чаго іншага.

У прыватных садках пералік заняткаў прыкладна такі ж, вось толькі ў адным з іх вучаць ігры на музычных інструментах, а з муніцыпальных такога не прапануе ніводзін. Варта адзначыць, што памянёныя заняткі маюць месца не ва ўсіх дзіцячых садках, кожны прадастаўляе дзесьці 3-4 з іх — не болей.

Даведка: на момант падрыхтоўкі матэрыялу ў друк адзін долар ЗША адпавядаў прыблізна чатыром злотым.

* * *

Для знаёмства чытачоў "Настаўніцкай газеты" з канкрэтнай дашкольнай установай я абрала муніцыпальны садок № 14. І зрабіла гэта не выпадкова, бо менавіта ён з'яўляецца адзіным у Беластоку, дзе вось ужо пяць гадоў існуе беларускі аддзел. Яго наведваюць як дзеці этнічных беларусаў, так і тыя, бацькі якіх працуюць тут па кантрактах.

Дарэчы, мінулы год для беластоцкага дзіцячага садка № 14 быў далёка не бязвоблачным, асабліва яго другая палова. Прычынай таму стаў конкурс на дырэктарскую пасаду, які на самай справе, як адзначала мясцовая прэса на пачатку снежня, прывёў да такой сітуацыі, што "Куратория не курыруе, дырэктар не кіруе, самаўрад і прэзідэнт не вырашаюць" (гаворка ідзе пра мясцовыя гарадскія ўлады). Не буду прыгадваць акалічнасці таго конкурснага адбору, скажу толькі, што з-за асабістых амбіцый канкурсантак (а іх было двое, у тым ліку і тагачасны дырэктар) крайнім аказаўся якраз беларускі аддзел. Аднак цярпенне бацькоў, якія ў поўным сэнсе стварылі яго ўласнымі рукамі, скончылася, і яны аб'явілі забастоўку — не прывялі дзяцей у сад.

У тым жа снежні канфлікт нарэшце быў вырашаны: на пасаду дырэктара прызначылі маладую жанчыну, так бы мовіць, "з боку".

Гутару з цяперашнім дырэктарам дзіцячага садка № 14 і ўсё больш пераконваюся — пані магістр Катажына Дабравольска-Сасноўска трапіла сюды зусім не выпадкова.

Кар.: — Пані дырэктар, вы ўзначальваеце дзіцячы садок ужо паўгода. Гэта ваша першая пасада такога кшталту або даводзілася кіраваць падобнай установай і раней?

Д.-С.: — Для мяне гэта прызначэнне было сапраўдным шокам. У той дзень ехала на працу і нічога не падазравала. Там мне сказалі, што ўжо двойчы тэлефанавалі з гарадской управы з просьбай туды прыехаць. Ехала і хвалявалася, чым выклікана такая тэрміновасць. Пані начальнік павіншавала мяне, а я нават не зразумела, з чым і чаму. Вось тады мне і сказалі, што з сённяшняга дня я прызначана дырэктарам дзіцячага садка № 14. Напэўна, мала знойдзецца людзей, якія перажывалі б штосьці падобнае. Раніцай ты выхавальніца, а днём — ужо дырэктар зусім іншай установы. Гэта быў даволі арыгінальны падарунак на Каляды.

— Раскажыце, калі ласка, пра гісторыю садка, пра калег, якія працуюць побач з вамі.

— Дзіцячы сад быў пабудаваны ў 60-х гадах. Многія памятаюць яго як сад паліцэйскага ведамства. У 1995 годзе ў ім адкрылі аддзел з беларускай мовай навучання.

Пачатак маёй працы стаўся даволі цяжкім. Не магла дакладна ведаць і ўявіць, чаго можна чакаць ад людзей, з якімі працую. Не з усімі змагла знайсці агульную мову. Мяркую, аднак, што сёння ўжо ўсё інакш.

Тыя жанчыны, якія працуюць на кухні, вельмі стараюцца прыгатаваць для дзяцей нешта смачненькае. Самі шукаюць рэцэпты страў, булачак, канапак, бутэрбродаў. Нянечкі, у сваю чаргу, імкнуцца ствараць утульную хатнюю атмасферу, бо дзеці ў сад прыходзяць вельмі рана: дапамагаюць ім распрануцца і праводзяць у пакоі. Дзеці з той прычыны адчуваюць сябе камфортна.

Нашы выхавальніцы рэгулярна наведваюць розныя педагагічныя майстэрні і курсы павышэння кваліфікацыі, каб найлепей працаваць з дзецьмі, прыносіць ім карысць і самім атрымліваць асалоду ад працы.

Амаль усе выхавальніцы маюць званне магістра, а выхавальніцы беларускага аддзела павінны яшчэ валодаць і беларускай мовай.

Сёння рыхтуемся да рэалізацыі праекта, мэтай якога з'яўляецца спалучэнне элементаў польскай і беларускай культур. З верасня ў нас пачне працаваць свой тэатр.

— Колькі дзяцей наведвае цяпер дзіцячы сад і якім чынам яны размяркоўваюцца па групах?

— Сёння дзіцячы сад наведваюць каля 90 дзяцей. Яны размяркоўваюцца па групах у адпаведнасці з узростам. Першая група — дзеткі 3-4 гадоў, другая — 4-5 гадоў і трэцяя — 5-6 гадоў. У беларускіх групах размеркаванне такое: 2а — 3-4 гады і 2б — 5-6 гадоў.

— З якіх крыніц паступаюць грошы на рахунак дзіцячага садка?

— Асноўная крыніца фінансавання садка — сродкі, што пералічвае для нас гарадская ўправа. Яны ідуць на ўласныя выдаткі і аплату працы выхавальніц. Значную дапамогу аказваюць бацькі, якія пераводзяць грошы на бацькоўскі камітэт. У мінулым годзе на адну сям'ю гэта сума складала 50 злотых. Таму мы маем магчымасць набыць дзецям сувеніры на Мікалайкі, Хаінкі, Дзень дзіцяці і так далей. Частку грошай выдаткавалі на рамонт гардэроба для дзяцей.

Былі б вельмі ўдзячныя фірмам, якія праявілі б цікавасць да нашай дзейнасці і дапамаглі нам фінансава ці матэрыяльна. Хацелі б стаць такой установай, пра якую загаварыла б уся Польшча. А пакуль не хапае шмат чаго: ксеракса для падрыхтоўкі дыдактычных матэрыялаў, паліц, дываноў, добрых пыласосаў, кухоннага абсталявання. Акрамя таго, патрабуе рамонту сам будынак.

— Колькі плацяць бацькі штомесяц за знаходжанне дзіцяці ў вашай дашкольнай установе?

— Штомесячная аплата за дзіцячы сад, як і паўсюдна ў муніцыпальных, складае 80 злотых. Аплата за харчаванне — 3 злотыя штодзённа.

— Ці існуюць у вас якіясьці дадатковыя заняткі для дзяцей і як яны аплачваюцца?

— На сёння з дадатковых заняткаў мы можам прапанаваць рытміку, англійскую мову, басейн, а таксама тэатральны гурток. За рытміку бацькі плацяць 12 злотых у квартал, за англійскую мову — каля 18 злотых, і басейн абыходзіцца недзе каля 23 злотых штомесяц. Тэатральны гурток аплачваецца наступным чынам: 2 злотыя за кожны занятак.

Хацелася б пашырыць свае магчымасці ў гэтым плане і прапанаваць дзецям з верасня заняткі па сучасным і інтэграцыйным танцы, а таксама выяўленчым мастацтве.

— І напрыканцы нашай размовы колькі слоў пра тое, што ўяўляе сабой беларускі аддзел дзіцячага садка № 14.

— З самага пачатку існавання беларускага аддзела бацькі гэтых груп супрацоўнічаюць з выхавальнікамі. На працягу пяці гадоў рэалізуецца праект "Ад абраднасці — да тоеснасці". У рамках яго было пастаўлена шмат прадстаўленняў.

Сцэнарыі пішуць самі бацькі на падставе вусных і пісьмовых аповедаў прадстаўнікоў старэйшага пакалення тых рэгіёнаў, адкуль паходзяць самі. У якасці акцёраў выступаюць бацькі, выхавальніцы і самі дзеці. Асноўныя прадстаўленні згаданага праекта — "Купальская ноч", "Вяселле", "Масленіца", "Каляды", "Дзявоцкі вечар", "Хрэсьбіны". Яны паказваліся ў дзіцячых садах, пачатковых і сярэдніх школах, дамах культуры, Беластоцкай філармоніі і іншых месцах. У 2000 годзе праект расшырыўся за кошт музычна-пластычных заняткаў.

Да апошняга часу крыніцамі фінансавання праекта з'яўляюцца добраахвотныя ўзносы бацькоў, прыватных спонсараў, а таксама грашовыя сродкі цэнтра грамадскай адукацыі "Польшча — Беларусь" і фонду імя Стэфана Баторыя.

Бацькі з беларускіх груп арганізуюць разам з выхавальніцамі таксама сумесныя паездкі і экскурсіі. Цяпер жа ідзе падрыхтоўка да прадстаўлення "Купальская ноч".

* * *

Зазначу, што інтэрв'ю, якое дала дырэктар беластоцкага дзіцячага садка № 14, — гэта ўвогуле яе першае інтэрв'ю. Таму, гаворачы пра свае праблемы, яна хутчэй звярталася з просьбай аб дапамозе да сваіх, мясцовых фірмаў. Аднак я наўмысна пакінула тыя радкі з размовы з ёю. Бо адзіны ў Беластоку дзіцячы садок, дзе існуе аддзел з беларускай мовай навучання, — гэта аднолькавая падстава для роздуму і месца прыкладання сіл і сродкаў і з боку Беларусі. І не толькі для фірмаў і прыватных асоб, але і для дзяржаўных структур.

Людміла КАРАЧУН,
спецыяльна для "НГ".
Беласток.

Прэс–канферэнцыя

"Я б у рабочыя пайшоў..."

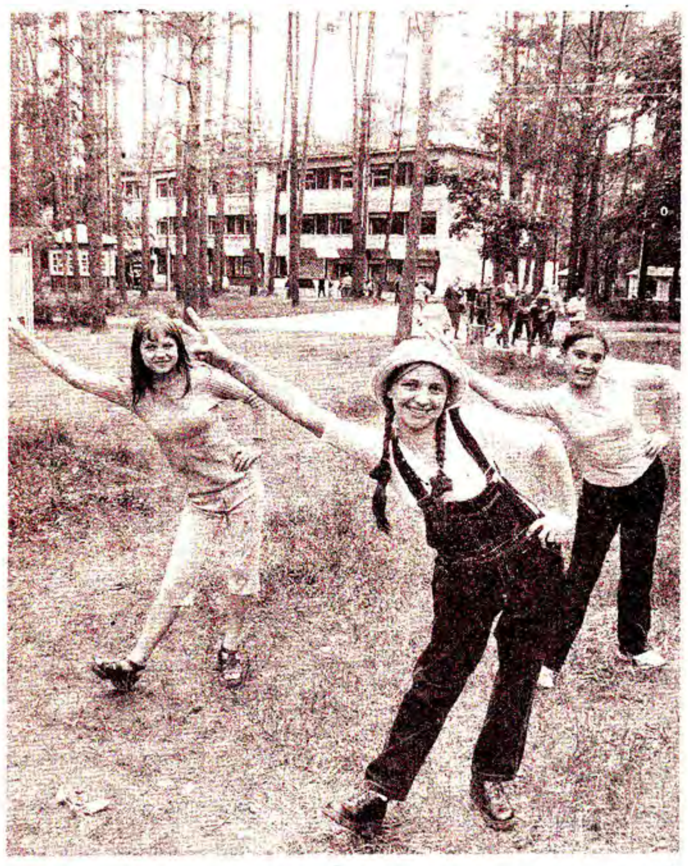
На мінулым тыдні ў грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбылося пасяджэнне "круглага стала" на тэму "Перспектывы рашэння сацыяльных праблем моладзі. Рэалізацыя права на працу".

У пасяджэнні прынялі ўдзел прадстаўнікі Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па справах моладзі, Рэспубліканскага цэнтра занятасці моладзі, Рэспубліканскага цэнтра прафесійнай арыентацыі моладзі і іншых устаноў, якія займаюцца рашэннем праблемы працаўладкавання маладых людзей. А праблема гэтая — даволі актуальная для рэспублікі. Сярэдні ўзрост беспрацоўных сёння складае 29 гадоў. У Мінску ў 2000 годзе кожны сёмы беспрацоўны быў непаўналетнім. На сённяшні дзень мае месца дызбаланс паміж вакансіямі, якія ёсць на прадпрыемствах, і складам людзей, што шукаюць працу. Сярод беспрацоўных, як ужо адзначалася, шмат моладзі, а побач з маладым узростам амаль заўсёды — адсутнасць належнай кваліфікацыі. На сённяшні дзень больш за ўсё запатрабаваны кваліфікаваныя рабочыя (82 працэнта вакантных месцаў). Але, па дадзеных Рэспубліканскага цэнтра прафарыентацыі моладзі, жыццёвыя планы сучасных маладых не вельмі суадносяцца з запатрабаваннямі рынку працы: 47 працэнтаў выпускнікоў збіраюцца паступаць у ВНУ, 24,5 працэнта — у сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы і толькі 10,4 працэнта — у ПТВ.

Удзельнікі "круглага стала" адзначылі, што цяпер на рынак працы выходзіць моладзь, якая часта маральна не падрыхтавана да працаўладкавання. Маладыя людзі парою ідуць вучыцца на курсы, якія ім прапаноўвае цэнтр занятасці, хоць загадзя ведаюць, што працаваць потым па гэтай спецыяльнасці не будуць. Пасля заканчэння адных курсаў яны гатовы ісці на наступныя. Такія паводзіны часта маюць на мэце толькі адно — адцягнуць працаўладкаванне. Таму, на думку ўдзельнікаў "круглага стала", сёння як ніколі патрэбна дакладная, мэтанакіраваная работа па прафарыентацыі моладзі, якую павінны праводзіць усе структуры, што працуюць з маладымі людзьмі, і перш за ўсё школа.

Святлана СУБОЦІНА.

Школьныя канікулы

Весела праходзяць летнія канікулы ў аздараўленчым цэнтры "Магістраль" пад Віцебскам, дзе адпачываюць дзеці чыгуначнікаў. Для іх тут падрыхтаваны спальныя карпусы, спартыўныя пляцоўкі, сталовая, лодачная станцыя.

НА ЗДЫМКАХ: падабаецца дзецям ў летніку; Юля Тухто, Васіліса Шыдлоўская і Юля Насенка любяць і ў летніку займацца аэробікай.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

На шляхах рэформы

Веер творчасці

Брусніцы, дэндрарый і альпійская горка

Зінаіда Мікалаеўна Міроненка — адна са старэйшых намеснікаў загадчыка раённага аддзела адукацыі. Вопытны ўпраўленец, кампетэнтны спецыяліст — яна ўмела ладзіць метадычную работу з педагагічнымі кадрамі Слуцкага раёна. Зінаіда Мікалаеўна дакладна ведае, чым жыве кожная школа раёна і якая дапамога патрэбна кожнаму яе кіраўніку. Як аналітык, прагназіст яна распрацавала рэгіянальную праграму развіцця адукацыі на Случчыне.

— Зінаіда Мікалаеўна, раскажыце, калі ласка, аб тых навацыях і новаўвядзеннях, якія маюць месца ў адукацыйных установах случчыны?.

— Рэфармаванне школы адчыніла педагогам шырокія перспектывы інавацыйнай дзейнасці. У гэтым плане зроблена ўжо шмат. Значна пашырыўся ў школах спектр дыферэнцыраваных адукацыйных паслуг з улікам індывідуальных здольнасцей вучняў.

У васьмі школах раёна працуюць класы і групы па вывучэнні прадметаў на паглыбленым узроўні, у 20 сярэдніх і 3 базавых уведзена профільнае навучанне. Плануецца яшчэ ў семнаццаці адкрыць класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў і ў кожнай школе профільныя групы і курсы па выбары. Усе гэтыя класы і групы адкрываюцца ў школах толькі па жаданні вучняў і іх бацькоў.

Настаўнікаў сельскай школы, раённы аддзел адукацыі пастаянна турбуе пытанне канкурэнтаздольнасці нашых выпускнікоў пры паступленні ў ВНУ. У гарадскіх школьнікаў магчымасці падрыхтоўкі да паступлення значна большыя. Пошукі эфектыўных форм работы сельскай школы прывялі нас да адкрыцця на сяле ліцэйскіх класаў. У Грэскай сярэдняй школе працуюць два ліцэйскія педагагічныя класы па дагаворы з БДПУ імя М.Танка і аграрны клас па дамоўленасці з Віцебскай ветэрынарнай акадэміяй. У Вясейскай сярэдняй школе — ліцэйскі аграрны клас па дагавору з Гродзенскай сельскагаспадарчай акадэміяй. На цяперашні час заключаны пагадненні з медыцынскім універсітэтам, БАТУ і Гродзенскім сельскагаспадарчым інстытутам, адкрыты ліцэйскія класы пры Грэскай, Казловіцкай, Лучнікоўскай школах і філіялы пры Серэжскай і Гацукоўскай школах.

Прыкметнай характарыстыкай працы настаўнікаў сёння з'яўляецца апрабаванне новых педагагічных тэхналогій. Напрыклад, педагагічны калектыў Вясейскай сярэдняй школы праводзіць эксперымент па дасканаленні сістэмы ацэнкі ведаў вучняў, Паўстынская сярэдняя школа праводзіць адпрацоўку сацыяльна-педагагічнай мадэлі "Школа здароўя".

— Вы шмат увагі ўдзяляеце рабоце з адоранымі дзецьмі?

— Пэўная работа праводзіцца з таленавітымі дзецьмі. Распрацавана раённая праграма "Здольныя дзеці". Настаўнікі Грэскай і Гацукоўскай сярэдніх школ выкарыстоўваюць аўтарскія праграмы для працы з лепшымі вучнямі, і выкарыстоўваюць вопыт расійскіх калег.

Значным попытам у старшакласнікаў карыстаецца прафесійнае навучанне. Амаль 45 працэнтаў вучняў 10 — 11 класаў у 9 школах раёна атрымоўваюць спецыяльнасці трактарыста, швачкі, сталяра, цырульніка. Добрыя вынікі па здачы прафесійных экзаменаў атрымалі вучні Грэскай, Боктыцкай, Селішчанскай школ, майстрамі вытворчага навучання ў якіх працуюць І.С.Чэпікаў, В.А.Кур'ян, Л.Б.Макаранка.

Сёння пастаўлена задача значна шырэй уводзіць навучанне сельскіх школьнікаў сельскагаспадарчым прафесіям з мэтай замацавання іх на сяле. Таму на базе класаў прафесійнага навучання ў шэрагу школ працуюць аграрныя класы.

— Якую работу Вы праводзіце з дзецьмі, якія пакутуюць на псіхафізічныя недахопы?

— У апошнія гады востра пастаўлена пытанне дапамогі дзецям з псіхафізічнымі недахопамі. Некалькі гадоў таму гэта работа амаль зусім не праводзілася. Зараз у раёне працуюць 14 дэфекталагічных пунктаў, дзейнічаюць класы для дзяцей з затрымкай псіхафізічнага развіцця на базе Грэскай і Казловіцкай школ. Таксама хочацца адзначыць плённую працу дэфектолага Лучнікоўскага дзіцячага сада — Е.В.Федаровіч, Падлескага дзіцячага сада — Л.В.Пушейка, Гацукоўскага дзіцячага сада — Ю.В.Нікалаені.

— Раскажыце, калі ласка, пра вашы школы-лідэры, апорныя школы.

— Асабліва хочацца адзначыць выдатную работу калектываў Грэскай і Гацукоўскай сярэдніх школ. Так у Грэскай сярэдняй школе (дырэктар Л.І.Ланюк) вядзецца профільнае і паглыбленае навучанне прадметаў, працуюць два педагагічныя і адзін аграрны ліцэйскі класы, распрацаваны аўтарскія праграмы навучання і выхавання.

Гацукоўская сярэдняя школа (дырэктар Л.М.Скалабан) адрозніваецца накіраванасцю на развіццё творчых здольнасцей дзяцей, адраджэнне нацыянальных традыцый, эстэтычным і экалагічным накірункамі ў выхаванні. На вучэбна-вопытным участку школы закладзены пладовы сад, у якім налічваецца звыш 450 яблынь і груш. Ёсць пладовы гадавальнік, дзе вырошчваюцца журавіны, брусніцы, дуніцы, жымалясць, айва, парэчкі і г.д. Ёсць аддзел лекавых раслін, дзе пасаджаны курыльскі чай, валяр'яна, шалфей і іншыя — усяго 30 відаў. З яго сабрана каля 150 кілаграмаў лекавых траў. Абсталяваны і зімовы сад, у якім растуць 150 відаў руж і іншых раслін. У плане экалагічнага выхавання цікавыя напрацоўкі ёсць у Танежыцкай сярэдняй школе, дзе закладзены дэндрарый рэдкіх раслін, створана альпійская горка, у Вежскай сярэдняй школе (дырэктар В.Ф.Савіцкі) закладзены добры ягадны гадавальнік.

— Чым жывуць дашкольныя ўстановы раёна?

— У іх адбываюцца значныя змены. Шырэй дзіцячыя садкі працуюць па розных накірунках: Казловіцкі дзіцячы сад — па фізкультурна-аздараўленчым, Лучнікоўскі дзіцячы сад — па мастацка-эстэтычным, Паўстынскі, Жылін-Бродскі, Ляднянскі, Пакрашэвіцкі дзіцячыя садкі — па экалагічным. Апорным па гульнявой дзейнасці з'яўляецца Вялікасліўскі дзіцячы сад. Тут аформлена дзіцячая студыя, створана сем відаў тэатраў. Аднак у рабоце дашкольных устаноў таксама ёсць праблемы.

— А як абстаяць справы з падрыхтоўчымі класамі ў Слуцкім раёне?

— На дзейнасці падрыхтоўчых класаў хочацца спыніцца. Апошнія кантрольныя зрэзы паказалі, што большасць вучняў атрымалі выдатныя веды. Добрыя вынікі ў гэтым накірунку ў Беліцкай, Вясейскай, Вежскай, Грэскай, Замосцкай, Селішчанскай, Кляччанскай, Ляньковскай, Лучнікоўскай, Мусічскай школах. Асаблівую падзяку заслугоўваюць творча працуючыя настаўнікі І.В.Хлуд (Ісернская сярэдняя школа), Г.А.Гапановіч (Танежыцкая сярэдняя школа), В.Н.Корбут (Селішчанская сярэдняя школа).

Усе настаўнікі падрыхтоўчых класаў старанна і добра падрыхтаваны да работы. Аднак у школах адчуваецца вялікі недахоп гульнявога і спартыўнага інвентару. Настаўнікі выкарыстоўваюць матэрыялы, зробленыя сваімі рукамі.

— Як харчуюцца вучні Слуцкага раёна?

— Практычна ва ўсіх школах дзеці маюць магчымасць харчавацца. Звыш 1000 вучняў харчуюцца бясплатна і каля 300 — на 50 працэнтаў.

Многія прышкольныя ўчасткі забяспечваюць поўнасцю школьныя сталоўкі гароднінай.

— Выхаваўчай рабоце ў Слуцкім раёне надаецца вялікая ўвага. Раскажыце аб прыярытэтах у выхаванні падлеткаў.

— Гаворачы аб развіцці адукацыі, нельга абысці такую складаную праблему як выхаванне. Творча, неардынарна падыходзяць да пабудовы выхаваўчай работы дырэктар Лучнікоўскай базавай школы Н.Л.Гаўдзель, намеснік дырэктара Ісернскай сярэдняй школы Г.П.Гуткоўская, педагогі-арганізатары Л.А.Лемей з Падлескай сярэдняй школы і С.Л.Давыдава з Танежыцкай сярэдняй школы.

Актывізавалася работа па патрыятычным выхаванні. Вучнямі школ раёна праведзена звыш 130 паходаў і 110 экскурсій.

II месца ў абласных конкурсах занялі матэрыялы краязнаўчай экспазіцыі Паўстынскай сярэдняй школы (кіраўнік І.М.Жыцін) і турыстычных паходаў Танежыцкай і Казловіцкай школ (кіраўнікі І.І.Русакевіч і М.Л.Бродкін). Зараз у раёне дзейнічае 11 музеяў.

Зараз у школах раёна дзейнічае 25 піянерскіх дружын і першасных арганізацый БПСМ. Аднак дзіцячыя і юнацкія арганізацыі пакуль яшчэ не сталі школай развіцця ініцыятывы вучняў.

Пашыраецца і спектар гуртковай работы. Высокую адзнаку рабоце гурткоў Гацукоўскай сярэдняй школы далі ўдзельнікі абласнога семінара, удзел у якім прыняў старшыня аблвыканкама М.Ф.Дамашкевіч.

У развіцці мастацкіх здольнасцей вучняў у школах раёна таксама ёсць пэўныя напрацоўкі. Пераможцамі абласнога конкурсу "Люблю мой край" былі вучні Гацукоўскай, Грэскай, Танежыцкай школ (кіраўнікі Ф.Ф.Гурыновіч, З.В.Шыбайла, І.І.Русакевіч).

Пераможцай рэспубліканскага тура-конкурсу сачынення "Жураўліна" стала вучаніца Замосцкай сярэдняй школы Ганна Спірыда (кіраўнік Т.Н.Шчарбіцкая). А вучаніца Грэскай сярэдняй школы Вольга Калашка выйшла ў пераможцы абласнога конкурсу "Расія і Беларусь — браты-славяне", а за ўдзел у Рэспубліканскім конкурсе ўзнагароджана дыпломам II ступені.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ, Уладзімір ВЕЯЛКА, метадысты Мінскага абласнога ІПК.

Новыя кнігі

Беларускія выдавецтвы прапануюць

Пачынаецца з геаграфіі...

"Гісторыя народа пачынаецца з геаграфіі яго краіны", — сцвярджае Мікола Ермаловіч, аўтар кнігі **"Старажытная Беларусь: полацкі і новагародскі перыяды"**, якая нядаўна выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". І сапраўды, менавіта пэўная тэрыторыя, на якой пражывае народ, дае накірунак яго гістарычнаму развіццю. Адметнасці нашай гісторыі маюць працяг і ў літаратурнай плыні, на якую багата Бацькаўшчына і якую таксама шырока прадстаўляюць беларускія выдавецтвы.

Кніга папулярнага беларускага гісторыка М.Ермаловіча "Старажытная Беларусь: полацкі і новагародскі перыяды" ўяўляе сабой плён шматгадовых навуковых пошукаў аўтара і прысвечана аднаўленню па драбніцах гісторыі Беларусі полацкага і новагародскага перыядаў. У выданні прасочваецца лёс нашай зямлі пачынаючы са старажытных часоў, і заканчваючы ўтварэннем і ўмацаваннем Вялікага княства Літоўскага.

Смеласць і арыгінальнасць пазіцыі, непрыманне ідэалагічных догмаў і шаблонаў, якія панавалі ў гістарычнай навуцы на працягу гадоў, відаць, і сталі прычынай таго, што гэтая праца М.Ермаловіча змагла пабачыць свет толькі цяпер.

Дудар беларускі

Францішак Багушэвіч — эпоха ў айчыннай літаратуры. Прыжыццёвыя зборнікі склалі вершы, напісаныя за 15 гадоў. Адны з самых вядомых — "Дудка беларуская" і "Смык беларускі". Ярка выявіўся талент Багушэвіча ў прозе і публіцыстыцы. Новая кніга выдавецтва "Мастацкая літаратура" **"Францішак Багушэвіч. Творы"** знаёміць чытачоў з паэтычнымі і празаічнымі творамі пісьменніка розных перыядаў яго жыцця.

"Зямля — аснова ўсёй айчыне — ..."

Гэтыя радкі з паэмы Я.Коласа "Новая зямля" найбольш яскрава адлюстроўваюць спадзяванні і клопат паэта аб лепшай долі чалавека-працаўніка, думкі пра яго месца на зямлі, у жыцці і грамадстве. Твор, у якім пісьменніку ўдалося стварыць цэльную панараму сялянскага жыцця і лёсу, адначасова мае гістарычнае вымярэнне, паказвае заканамернасць і непазбежнасць духоўнага разняволення чалавека. Паэма "Новая зямля" разам з апавяданнямі "Казкі жыцця" ўвайшлі ў аднайменны зборнік, выпушчаны ў свет выдавецтвам "Мастацкая літаратура".

Споведзь сумленнага паэта

Паэма "Лілея на цёмный вадзе" і вялікая падборка вершаў увайшлі ў новую кнігу Міхася Башлакова **"Пяро зязюлі падніму"** (выдавецтва "Мастацкая літаратура"). У сваіх творах паэт шукае адказы на пытанні, якія хвалююць кожнага сумленнага чалавека: "Хто мы такія?", "Што мы хочам і куды імкнемся?", "Якія нашы набыткі і страты?". "Будзіць трэба памяць, пакуль яшчэ не позна", — сцвярджае паэт, і яго голас гучыць шчыра, праўдзіва і страсна. Вершы прасякнуты таксама выключнай эмацыянальнай сілай, пранікнёнай музыкай краявідаў Палесся.

"Позняя восень"

Такую назву мае новы зборнік вершаў, паэм, балад вядомага беларускага паэта Пятра Прыходзькі (выдавецтва "Мастацкая літаратура"), напісаных ім на працягу апошніх гадоў. Большасць твораў прысвечана сённяшняму жыццю краіны і яе грамадства, тэме адносін паміж людзьмі.

"Чыста беларускі феномен..."

Так называе Васіля Быкава Міхась Тычына, аўтар прадмовы да кнігі аповесцей народнага пісьменніка Беларусі **"Балота. Знак бяды"**, якая выпушчана ў серыі "Народная бібліятэка" беларускім таварыствам "Кніга". Аповесць "Балота", у якой асвятляецца тэма другой сусветнай вайны — адной з галоўных у творчасці пісьменніка — новы твор аўтара. У ёй, як і ў іншых быкаўскіх аповесцях, праз прызму ваенных падзей падаюцца праблемы сённяшняй Беларусі.

Усе жанры — у анталогіях

Выдавецтва "Ураджай" распачало выпуск анталогій розных літаратурных жанраў. Сёння гэтую серыю папоўнілі новыя выданні — **"Анталогія беларускай пародыі"** (ч.1 — проза, ч.2 — вершы) і **"Анталогія маладога верша"**. Дзве кнігі, пад вокладкамі якіх упершыню сабраны пародыі без малога на паўтысячы беларускіх пісьменнікаў, унікальныя па сваім змесце і сабраным матэрыяле. Чытач, які возьме іх у рукі, — упэўнены Анатоль Кудласевіч (укладальнік выдання) — адправіцца ў сапраўднае падарожжа па беларускай літаратуры. У паэтычнай анталогіі сабраны вершы маладых беларускіх паэтаў, многія з якіх друкаваліся ў часопісах і газетах, з'яўляюцца аўтарамі паэтычных зборнікаў. Значная частка аўтараў кнігі — студэнты. Вершы напоўнены верай у нашу Бацькаўшчыну, у шчырае сяброўства і каханне і ў тое светлае, што яшчэ ёсць у нашым жыцці.

Алена ШЫЦІК.

У другі раз на зямлі вядомай Рудабелкі — у пасёлку Акцябрскі прайшоў дзіцячы фестываль фальклору "Берагіня". У ім удзельнічала трыццаць калектываў з усіх раёнаў палескага рэгіёна, госці з Мінска, Віцебска, Барысаўскага раёна. Ацэнку юным дараванням давалі вядомыя вучоныя-фалькларысты, работнікі культуры.

НА ЗДЫМКУ: у экспертную камісію фестываля ўвайшлі аўтар ідэі і кіраўнік праграмы "Берагіня" Мікалай Аляксеевіч Козенка, прафесар універсітэта культуры з Роўна (Украіна) Уладзімір Міхайлавіч Гадкоўскі, мастацкі кіраўнік і балетмайстар народнага харэаграфічнага ансамбля "Рунь" з Магілёва Віктар Аляксеевіч Папоў і прафесар кафедры харэаграфіі Расійскай дзяржаўнай акадэміі славянскай культуры Эмілія Іванаўна Шумілава з Масквы.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Традыцыі

Пра кветкі, пачастункі і іншыя атрыбуты

Канец навучальнага года. Час падвядзення пэўных вынікаў, аналізу плюсоў і мінусаў у рабоце настаўнікаў, час кантролю набытых вучнямі ведаў, уменняў і навыкаў. Настаўнікі, якія працуюць у выпускных класах, накіроўваюць усе свае намаганні і прафесійныя ўменні на падрыхтоўку вучняў да школьных экзаменаў.

КЛАСНЫЯ кіраўнікі гэтых жа класаў разумеюць, што на іх плечы кладзецца ўся адказнасць па годнай арганізацыі выпускных іспытаў. Зразумела, усё павінна праходзіць на самым высокім узроўні. Трэба падрыхтаваць усё неабходнае, у тым ліку кветкі, а магчыма, і пэўны пачастунак для экзаменацыйнай камісіі ды для так званых гасцей з РАА ці яшчэ адкуль...

Так ужо сталася, што ў нашых школах ды ў іншых навучальных установах экзамены — гэта не толькі адказы вучняў на пытанні білетаў альбо дыктоўка ці кантрольная работа. Экзамены ўжо даўно набылі свае нязменныя "атрыбуты", якія год ад году папаўняюцца новым зместам. Наконт гэтых "атрыбутаў" можна доўга спрачацца, але да адзінай думкі прыйсці вельмі цяжка. Што ж гэта за "атрыбуты" такія?

Вядома ж, скажаце вы, гэта абавязковыя кветкі. Іх прысутнасць на экзаменах — залог урачыстасці і незвычайнасці таго, што адбываецца ў кабінеце. Кветкі — гэта яшчэ і своеасаблівая падзяка настаўнікам за іх нялёгкую працу, за дапамогу падчас падрыхтоўкі да экзаменаў, за іх цярпенне. Але ж не сакрэт, што часцяком вучні і іх бацькі ставяцца да кветак для членаў экзаменацыйнай камісіі як да своеасаблівага хабару: маўляў, кветкі зробяць настаўкікаў больш лаяльнымі ў ацэньванні адказаў вучняў, як бы задобраць іх...

Канечне, бацькі выпускнікоў гатовы да таго, што ў канцы навучальнага года ім давядзецца выкласці пэўную суму грошай на кветкі, а апошнім часам яшчэ і на пачастунак — цукеркі, бутэрброды з ікрой, гарбату, каву — для экзаменатараў. Ды яшчэ трэба не забыць пра падарунак школе. Гэта ўжо стала традыцыяй у нашых школах і будзе неяк няёмка парушаць тое, што існуе дзесяцігоддзямі. Само сабой зразумела, што ўдзячныя вучні і іх бацькі абавязкова пажадаюць зрабіць падарунак і класнаму кіраўніку. Пагадзіцеся, усё гэта разам узятае не заўсёды выклікае ў бацькоў і вучняў толькі станоўчыя эмоцыі. Бо ў такім выпадку бясплатнае навучанне нашых дзяцей у школах становіцца ўмоўным. Сёння бацькам даводзіцца плаціць нават за падручнікі, асабліва калі дзіця займаецца ў эксперыментальным класе. Ды і што тут казаць, калі дзяржава не можа выдзеліць школам сродкі на рамонт кабінетаў, якія даўно знаходзяцца ў аварыйным стане. На дапамогу зноў прыходзяць бацькі. І потым экзамены, з якімі звязаны не толькі хваляванні і бяссонныя ночы, а яшчэ і матэрыяльныя растраты...

А як настаўнікі адчуваюць сябе ў такой сітуацыі? Канечне, кветкі, словы ўдзячнасці ад вучняў і іх бацькоў — гэта прыемна. Разам з гэтай удзячнасцю прыходзіць усведамленне таго, што не дарэмна патрачана столькі сіл, каб перадаць сваім вучням веды. Але ж, думаю, сярод настаўнікаў знойдзецца нямала тых, хто будзе літаральна згараць ад сораму, апынуўшыся перад накрытым сталом пасля экзамену. Бо для чалавека з высокай маральнай культурай гэта з'яўляецца прыніжэннем.

Няўжо ўсё так і павінна быць?.. Адны бацькі на гэта пытанне абавязкова адкажуць станоўча і пачнуць папракаць тых, хто паспрабуе асуджаць падобныя традыцыі. "Што ж, — скажуць яны, — вы лічыце, настаўнікі за сваю працу, за сваё сапсаванае здароўе не заслужылі нават такой маленькай падзякі? Мы ж не падкупляем іх, не даём грошы ў канверце. А толькі так, што можам..."

А другія? Другія будуць кіпець ад абурэння і задаваць пытанні тыпу: "А чаму мы павінны накрываць сталы і дарыць падарункі? Хто паклаў пачатак усім гэтым традыцыям? Хіба ў свеце адбываецца нешта падобнае? У гэта цяжка паверыць. Можа, у нас, беларусаў, менталітэт такі?"

А ў якім становішчы аказваюцца бацькі выпускнікоў? Нават калі хто-небудзь з іх супраць усякіх падарункаў і пачастункаў, нават калі яны ўпэўнены, што іх дзіця і без усяго гэтага здасць экзамены на "добра" і "выдатна", ім усё роўна давядзецца ўдзельнічаць у падобных мерапрыемствах. Дзеля дзіцяці. Каму ж хочацца, каб на яго дзіця паказвалі пальцам ці абражалі. Псіхалагічны стан вучня, а тым больш напярэдадні экзаменаў, усё ж даражэй за грошы. І яшчэ, я ўпэўнена, бацькоў абавязкова наведвае думка аб тым, што паміж стаўленнем экзаменатараў да адказаў іх дзяцей і ўсялякімі пачастункамі існуе сувязь. Я не раз на свае вушы чула і ад суседзяў па дому, і нават ад сваіх блізкіх, дзеці якіх вучацца ў выпускных класах, фразы тыпу: "А яшчэ ж і настаўнікаў пасля кожнага экзамену трэба накарміць...", "А вы думаеце, у наш час усё проста робіцца? За ўсё трэба плаціць, нават у школе..."

Менавіта ў мяне падобныя фразы выклікаюць супярэчлівыя пачуцці. З аднаго боку, сапраўды, ёсць сумныя факты, якія гавораць самі за сябе, якія нічога акрамя гневу ў дабрасумленных і прыстойных людзей не выклікаюць. І як бы ні імкнуліся затаіць гэтыя факты, у нас кожны ведае, што сёння за грошы можна купіць не толькі добрую адзнаку, але і атэстат, і нават дыплом...

А з другога боку, у душы застаецца надзея, што не ўсё яшчэ страчана. Што школы нашы не такія ўжо і дрэнныя, і настаўнікі ў іх працуюць добрасумленныя і справядлівыя, сапраўдныя майстры сваёй справы. І міжволі пачнеш верыць у тое, што гэта час такі, такі нораў у народа. Патрэбны кветкі — значыць, будуць кветкі, патрэбна яшчэ што-небудзь — будзе і гэта, нічога не зробіш...

Ну, вось, здаецца, і апошні экзамен. Усе хваляванні вучняў, настаўнікаў і бацькоў мінулі. Нешта атрымалася, нешта прайшло не так, як хацелася б. Але ж і гэта яшчэ не ўсё. Наперадзе — самае незабыўнае, самае радаснае і ў той жа час крыху сумнае свята — выпускны баль. Да яго пачынаюць рыхтавацца яшчэ задоўга да завяршэння навучальнага года. А для бацькоў гэта падрыхтоўка азначае адно — патрэбны грошы. Трэба ж усё зрабіць "па-людску", каб не горш, чым у іншых.

Па-першае, дзіця неабходна ў нешта апрануць. Па-другое, зноўтакі арганізаваць стол для дзяцей і настаўнікаў (і само сабой зразумела, з настаўнікаў грошай браць не станеш). А магчыма яшчэ вырашаць уручыць падарункі і прызы падчас усемагчымых конкурсаў і гульняў. І яшчэ, калі свята будзе праходзіць не ў сценах школы, то за арэнду памяшкання давядзецца выкласці кругленькую суму. Думаю, усе разумеюць, што сума, якую трэба ўнесці бацькам за ўсё разам узятае, атрымаецца далёка не сімвалічнай. Канечне, для некага такія грошы пададуцца дробяззю і не будуць моцна біць па кішэні, але не для ўсіх. Знойдуцца сем'і, у якіх і без таго канцы з канцамі ніяк не сходзяцца. Што ж рабіць у такой сітуацыі? Пазычаць грошы ў сяброў і блізкіх? Эканоміць на ўсім? Нешта прадаваць? На экзамены грошай неяк назбіралі. А выпускны баль? Можна сказаць дзіцяці, што грошай няма, таму на выпускны яно не пойдзе, а атэстат у любы іншы дзень можна забраць. Але з-за гэтага ўзнікае крыўда на ўсё жыццё. Гэта папрокі ў бок бацькоў за тое, што не змаглі зрабіць як усе, не змаглі забяспечыць дзіця неабходным.

Як гэта ні сумна, але выпадкаў, калі выпускнік не ідзе на свой апошні школьны баль менавіта з-за цяжкага матэрыяльнага становішча сям'і, нямала. І можна толькі здагадвацца, што робіцца ў душах гэтых дзяцей, што ім даводзіцца перажываць у выпускны вечар, калі ўсе аднакласнікі святкуюць атрыманне свайго першага атэстата сталасці. Думаю, усе — і бацькі, і настаўнікі, і нават самі вучні — разумеюць, што так быць не павінна. І я нават не ведаю, як адчуваюць сябе настаўнікі ў падобнай сітуацыі: іх на свята запрашаюць бясплатна. Ды і калі быць шчырым да апошняга, то і свята гэта зусім не настаўнікаў, а менавіта вучняў, у тым ліку тых, чыім бацькам аказалася не па кішэні заплаціць прысутнасць свайго дзіцяці на выпускным балі.

Як пазбегнуць падобных непрыемных момантаў? Чакаць, калі жыццё стане іншым ці час зменіцца?

Лада МАЙСКАЯ.

Правы дзіцяці

І жыццё падорыць ім радасць

Важнейшым аспектам дзяржаўнай палітыкі з'яўляецца інтэграцыя ў грамадства дзяцей-інвалідаў, дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. Дзяржава гарантуе дзецям з недахопамі разумовага ці фізічнага развіцця бясплатную спецыялізаваную педагагічную, дэфекталагічную, псіхафізічную дапамогу, выбар імі і бацькамі вучэбнай установы, адукацыю і прафесійную падрыхтоўку ў адпаведнасці з іх магчымасцямі, сацыяльную рэабілітацыю.

Намаганнямі педагогаў і бацькоўскіх асацыяцый праблемы дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці атрымалі прызнанне ў грамадстве. Гэта тычыцца не толькі выхаду дзяцей з парушэннямі ў развіцці са сваіх кватэр ці выключэння з агульнаўжывальнай тэрміналогіі слоў "дзеці-інваліды" ці "ненавучаемыя дзеці". Дзеці, якія раней медыкамі і педагогамі залічваліся ў разрад ненавучаемых, атрымалі права на адукацыю. У рэспубліцы паступова пашыраецца сетка класаў для такіх дзяцей, распрацоўваюцца вучэбныя праграмы і дапаможнікі для заняткаў, ствараецца метадычны інструментарый.

Дасягненні дэфектолагаў у гэтай галіне абмяркоўваліся на рэспубліканскім семінары дырэктараў цэнтраў карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі "Сістэмны падыход да аказання карэкцыйна-педагагічнай дапамогі дзецям з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця", які праводзіўся ў Жодзіне. У рабоце семінара прынялі ўдзел намеснік міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь Г.Д.Дылян, начальнік упраўлення спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь А.М.Канаплёва, начальнік упраўлення адукацыі Мінаблвыканкама Г.І.Нікановіч, загадчык аддзела адукацыі Жодзінскага гарвыканкама Е.Т.Гарыд, супрацоўнікі Нацыянальнага інстытута адукацыі, Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка, Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, дырэктары абласных і рэгіянальных цэнтраў карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі.

Адкрываючы семінар, Г.Д.Дылян паведаміў, што яго мэтай з'яўляецца ўдасканаленне работы цэнтраў карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі. Асноўная задача такіх цэнтраў — абарона і падтрымка дзяцей з цяжкімі парушэннямі развіцця, арганізацыя іх навучання ў адпаведнасці з патрэбнасцямі і магчымасцямі, адаптацыя ў соцыуме, аказанне дапамогі бацькам, якія маюць такіх дзяцей. Сёння ўжо 900 дзяцей атрымліваюць дапамогу ў гэтых установах. Сетка іх у рэспубліцы пашыраецца. Так, напрыклад, у Мінскай вобласці іх 24, Гомельскай — 9, Віцебскай — 11. Пакуль у сваёй дзейнасці яны робяць толькі першыя крокі, таму перад імі стаіць шмат праблем.

Г.І.Нікановіч адзначыў, што з боку Мінскага абласнога і раённых (гарадскіх) выканкамаў праяўляецца вялікая зацікаўленасць у рабоце цэнтраў карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі. Спрыяльныя ўмовы для жыццядзейнасці дзяцей у іх ствараюцца за кошт фінансавання мясцовымі органамі кіравання і фундатараў. Пяць гадоў назад у вобласці была сфарміравана першая група дзяцей з цяжкай формай парушэнняў у развіцці. Сёння выяўлена больш за 21 тысячу дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці. Большая іх частка ўжо атрымлівае неабходную дапамогу праз сетку спецыяльных адукацыйных установ, у тым ліку і праз цэнтры. У рэгіёне функцыянуюць 23 раённыя (гарадскія) цэнтры і адзін — абласны; па месцы жыхарства дзяцей адкрыты 81 спецклас, 71 поўны і 75 няпоўных класаў інтэграванага навучання, 109 дэфекталагічных пунктаў, 179 пунктаў у агульнаадукацыйных школах. Аднак праблема аказання кваліфікаванай дапамогі такім дзецям застаецца актуальнай — у пяці раёнах яшчэ няма ніводнага спецкласа.

Заняткі з дзецьмі, якія маюць цяжкія шматлікія парушэнні ў развіцці, наглядна прадэманстравалі, што цярпенне, настойлівасць, прыняцце дзяцей такімі, якія яны ёсць, навучанне на даступным для іх узроўні і, галоўнае, вялікая любоў могуць зрабіць вельмі шмат. Выкарыстанне развіццёвых тэхналогій, стварэнне спрыяльных умоў для індывідуальнага навучання дапамагаюць дзецям засвойваць веды ў адпаведнасці з іх асабістым тэмпам развіцця, узроўнем патрэбнасцей і магчымасцей. Усе заняткі носяць прыкладны характар. Атрыманыя на іх веды дапамогуць дзецям у далейшым жыцці.

Асабліва паказальным было спартыўнае свята. На ім прысутнічалі ўсе дзеці, што навучаюцца ў карэкцыйна-развіццёвым цэнтры. Самыя маленькія выступалі ў ролі балельшчыкаў. Астатнія раздзяліліся на каманды і па чарзе выконвалі практыкаванні на розных снарадах. Яны поўзалі па лаўках, пралазілі ў "тунэлі" з тканіны, закідвалі мячыкі ў кошык і інш. Можа падацца, што гэта вельмі простыя віды дзейнасці. Аднак не трэба забывацца, што некаторым са "спартсменаў" вельмі цяжка рухацца, у большасці з іх парушана маторыка. І тым не менш усе дзеці былі вясёлыя, упэўненыя ў сабе, падтрымлівалі таварышаў. Іх вочы свяціліся ад радасці. І гэтую радасць ім падарыў удзел у спаборніцтвах.

Пастаўленыя перад сістэмай адукацыі задачы адносна дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця паступова, але паспяхова рэалізуюцца.

Людміла РОЗУМ, навуковы супрацоўнік аддзела карэкцыйнай педагогікі і псіхалогіі Нацыянальнага інстытута адукацыі.

Музейная педагогіка

"Сакавіцкія світанкі"

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры ўжо доўгі час плённа супрацоўнічае з аддзелам адукацыі Мінскага райвыканкама.

На працягу апошніх дзесяці гадоў ва ўсіх школах Мінскага раёна ў сакавіку праходзяць дэкады беларускай культуры і мастацтва "Сакавіцкія світанкі". У іх межах праводзяцца выставы малюнкаў і насценных газет, лінгвістычныя конкурсы, турніры эрудытаў, інтэлектуальныя гульні, літаратурныя чытанні і навукова-практычныя канферэнцыі, тэатральныя фестывалі і фальклорныя святы, паэтычныя гасцёўні і экскурсіі ў музеі, падарожжы на радзіму слынных людзей Беларусі, сустрэчы з пісьменнікамі, кампазітарамі, мастакамі.

Многія з гэтых мерапрыемстваў праходзяць на базе музея і сёння сталі ўжо традыцыйнымі. Сярод іх — конкурс чытальнікаў "Гучы, матчына мова...". Ён завяршае "Сакавіцкія світанкі". Вельмі сімвалічна, што менавіта ў сценах музея, які захоўвае літаратурную спадчыну, гучаць творы лепшых беларускіх пісьменнікаў. Здаецца, само асяроддзе спрыяе росквіту талентаў юных чытачоў. Тут жа адбываюцца і творчыя сустрэчы літаратурнага аб'яднання "Купалінка".

Ініцыятарам і каардынатарам усёй працы, што праходзіць у школах Мінскага раёна, з'яўляецца вельмі зацікаўленая, улюблёная ў сваю справу жанчына — Лілія Рыгораўна Жаўняркевіч. Дзякуючы яе руплівасці так актыўна і творча працуюць дзеці і настаўнікі.

Варта ўзгадаць некаторыя мерапрыемствы, што прайшлі ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. 1998 год — дзіцячыя Гарэцкія чытанні "Браму скарбаў сваіх адчыняю...". Іх віталі член-карэспандэнт Акадэміі навук Беларусі Міхась Мушынскі, супрацоўнік Інстытута літаратуры Таццяна Дасаева. Былі вельмі цікавыя, сур'ёзныя тэмы дакладаў: Эльвіра Ярчак (Бараўлянская сярэдняя школа) — "Пошукі ідэальнага героя ў зборніку "Рунь" М.Гарэцкага"; Анжэла Бахановіч (Бараўлянская сярэдняя школа) — "Ранняя творчасць М.Гарэцкага ў святле нацыянальнага адраджэння"; Кацярына Рабека (Мачулішчанская сярэдняя школа) — "Фразеалагізмы, іх тыпы і варыянты ў аповесці М.Гарэцкага "Дзве душы" і інш.

1999 год — навукова-практычная канферэнцыя, прымеркаваная 200-годдзю з дня нараджэння нашага слыннага земляка, вядомага паэта Адама Міцкевіча "Адам Міцкевіч і Беларусь".

2000 год — канферэнцыя "Чалавек — гэта цэлы свет...", прысвечаная 100-гадоваму юбілею выдатнага беларускага празаіка Кузьмы Чорнага. На сустрэчу з юнымі талентамі прыйшла дачка пісьменніка Рагнеда Рамаscore Рамаabout ноўская, выступіла літаратуразнаўца Людміла Карпава. Урыўкі з твораў К.Чорнага чытала Маргарыта Яфімава. Даклады былі самыя розныя: Таццяна Макаранка — "За што я люблю творчасць Кузьмы Чорнага", Таццяна Агафонава — "Чалавек як галоўны аб'ект мастацкага даследавання ў творах Кузьмы Чорнага", Кацярына Шашалевіч — "Старонкі дзённіка Кузьмы Чорнага" і інш.

Да 100-годдзя з дня нараджэння вядомых беларускіх паэтаў Уладзіміра Дубоўкі і Уладзіміра Жылкі ў гэтым годзе ў музеі прайшлі літаратурныя чытанні "Летуценнем пройдзем мы над краем...". Лепшых вызначалі Таццяна Дасаева, літаратуразнаўца, крытык, выкладчык БДУ, і Алесь Пашкевіч, паэт, празаік, выкладчык БДУ. Вельмі цяжка было журы: шмат цікавых, праблемных, навуковых прац. Таму было не тры, як звычайна, пераможцы, а пяць: Ліля Гайдукевіч (Чурылавіцкая сярэдняя школа) — "Казкі Уладзіміра Дубоўкі", Сяргей Дашчынскі — "Бард адраджэння", Юлія Гарошка (Бараўлянская сярэдняя школа) — "Тэма Бацькаўшчыны як найбольш выразны матыў паэзіі У.Жылкі", Ерануя Карапецян (Каладзішчанская сярэдняя школа) — "Бацькаўшчына як найбольш выразны матыў у паэзіі У.Жылкі", Кірыл Федасенка (Сеніцкая сярэдняя школа) — "Самотны ціхі храм хараства" (па творчасці У.Жылкі).

...Імгненна праляціць лета. Пачнецца новы навучальны год і працягнецца творчае супрацоўніцтва настаўнікаў, вучняў, навукоўцаў, музейшчыкаў.

Вольга ГУЛЕВА.

Экспедыцыі

Удзельнічалі ў "пахаванні стралы"

У чацвер Сёмушнага (Траецкага) тыдня Веткаўскі раён штогод ператвараецца ў своеасаблівую "Мекку" для "хаджаў"-фалькларыстаў з Беларусі, блізкага і далёкага замежжа. Справа ў тым, што сталыя жыхары некалькіх мясцовых вёсак адначасова са святкаваннем праваслаўнага Ушэсця (Узнясення) ладзяць "Пахаванне стралы" — старажытны абрад, які замыкае веснавы цыкл традыцыйнага календара і адкрывае дарогу летнім святам на Ўсходнім Палессі. На Веткаўшчыне існуе перакананне, што дзеянні, якія выконваюцца ў час абраду, зберагаюць ураджай ад пажараў, што могуць прынесці летнія маланкі.

Разам са стракатай грамадой зацікаўленых на "Страле" вёсак Казацкія Балсуны і Янова ў гэтым годзе прысутнічалі студэнты БДУ культуры, што спецыялізуюцца на "фальклорным мастацтве". Культурна-антрапалагічная экспедыцыя, якую яны наладзілі 24 мая на Гомельшчыну, з'явілася своеасаблівым завяршэннем курса "Уводзіны ў беларускую спеўную этнафонію" (ён сёлета быў уведзены ў іх вучэбны план).

З удзельнікамі экспедыцыі — студэнтамі групы 119а і выкладчыкам Вячаславам Калацэем — "па гарачых слядах" гутарыць Людміла Клімовіч.

Л.К. — Існуе меркаванне, што выязджаць на фальклорную практыку ў добра даследаванае месца нерацыянальна, тым больш калі гэта Веткаўшчына. Маўляў, усё даўно запісана, прааналізавана і выдадзена... Беларуская спеўная традыцыя — унікальная, выданні карыфеяў беларускай этнамузыкалогіі, напрыклад, Зінаіды Мажэйка, маюць лепшыя музычныя музеі Еўропы. Я зразумела, што большасць удзельнікаў экспедыцыі — спевакі. У сувязі з гэтым пытанне — што вам больш цікава: ведаць, як спяваюць, ці навучыцца спяваць самім?

Студэнты: — Ну, вядома, нам трэба спяваць самім, гэта ж наша прафесія. Таму ўражанняў, як кажуць, паўнюткая падвода. Мы шмат слухалі аўтэнтычных аўдыёзапісаў на занятках, але ж праслухоўвання "жыўцом" не заменіць аніякая плёнка. Як тлумачылі нам нашы выкладчыкі, у культурнай антрапалогіі непасрэднае вывучэнне традыцыі, пры якім мае месца кантакт з яе носьбітамі, завуць "уключанае назіранне".

Л.К. — А што думаюць выкладчыкі?

В.К.: Студэнты, фактычна, ужо адказалі — мы ездзілі не за нотамі. Зводзіць фальклор, традыцыйную культуру да голага нотнага ці літаратурнага матэрыялу альбо рафінаваных песенек і казачак — не проста гвалт над яго прыродай, а з пункту гледжання гуманітарыяў увогуле нешта непаразумелае. Пра паэтыку народнай творчасці, культурны кантэкст, як і пра тэксталогію і герменеўтыку напісаны горы кніг.

Л.К.: — Што далі вам веды пра культурны кантэкст у апошняй экспедыцыі?

Студэнты: — Мы не толькі запісалі спеўны матэрыял, але даведаліся пра тое, што ўласна на Ушэсці не заўважна: якім чынам жыхаркі вёсак развучваюць песні (праз т.зв. нефармальную адукацыю — без спецыяльна арганізаванага працэсу навучання); у якім узросце распачалі спяваць (у 7-8 год яны ведалі ўжо некалькі песень, якія маглі выканаць сольна).

В.К. — Калі ўлічыць сталы ўзрост спявачак і, адпаведна, добрую захаванасць галасоў (што звычайна характарызуе вакаліста з добрай вакальнай школай), то гэтым знімаецца шмат пытанняў аб прыдатнасці навучання дзяцей беларускай спеўнай манеры. Гэта ўжо — матэрыял для этнапедагогікі і адзін з прыкладаў плёну ведаў пра "культурны кантэкст". Увогуле тэзіс пра цэласнае вывучэнне культуры — частка парадыгмы такіх гуманітарных дысцыплін, як культурная антрапалогія, этналогія. Некаторыя звесткі, якія мы здабылі ў экспедыцыі, дазваляюць знітоўваць "Стралу" як варыянт "Зялёных святкаў" з рэшткамі культаў Вялікай Маці, якія характэрны для першых старажытнаеўрапейскіх земляробаў.

Л.К.: — Можа, было яшчэ нешта адмысловае, не заўважнае адразу, што асабліва вас зацікавіла?

В.К.: — Зацікавіла, што з інструментаў, якія бытавалі ў сярэдзіне і другой палове XX ст., мясцовыя інфарматары называюць гармонік і, радзей, балалайку. Але ж песні пра "дудара" ведаюць амаль усе. Гэта — імаверныя адбіткі бытавання дуды (валынкі) ў рэгіёне. Шмат цікавага можна даведацца пра выкананне на бубне з дапамогай драўлянай палачкі-калатушкі. Нашы музыкі-прафесіяналы гэтага амаль не практыкуюць. Апошняе — своеасаблівы амбітны і этнапедагагічны выклік-заказ для нашых студэнтаў: творчым людзям заўсёды цікава рабіць тое, што не робяць іх калегі.

Л.К.: — Студэнты згодны?

Студэнты: — Вядома, так.

Л.К.: — А што вас найбольш уразіла?

Студэнты: — Ды ўсё, што пабачылі: і шчыльныя шэрагі шэсця ў Казацкіх Балсунах пад "Як пушчу стралу", і крывы танок, і выкачванне ў жыце, і пахаванне прадметаў-сімвалаў, і традыцыйныя строі выканаўцаў. Асаблівае ўражанне — іх свежыя, маладыя галасы.

Л.К.: — А ўсё ж такі, што ўразіла найбольш?

Студэнты: — Ведаеце, пасля сустрэчы ў хаце са спявачкамі з вёскі Янова выходзілі, як п'яныя. Гэта быў своеасаблівы культурны шок. Якія там касеты?! Кажуць, ёсць такі выраз: "Пабачыць Парыж і памерці", напэўна, гэта пра нашу сустрэчу. Мы яшчэ раз пераканаліся, што нездарма абралі прафесію, якая знітавана з народнай творчасцю.

Л.К.: — Які працяг будзе ў вашай экспедыцыйнай вандроўкі?

В.К.: — Цяпер мы апрацоўваем матэрыялы сумесна са студэнтамі. Мэты апрацоўкі — выключна ўжытковыя. Як будучыя прафесіяналы-"народнікі" яны павінны як мага больш шчыльна наблізіцца да традыцыйнай манеры спеваў і інтанавання беларускіх народных песень. Аналіз і перапрацоўка-класіфікацыя спеўных шэдэўраў Веткаўшчыны, вакальных прыёмаў, спосабаў гукавымання і інтанавання, асабліва пасля праслухоўвання "жыўцом" дапаможа ім набыць асновы паняційнага апарату, акрэсліць шляхі выкладання традыцыйных спеваў. Звесткі і аўдыёматэрыялы, якія мы вылучым з запісаў, увойдуць у дыдактычны матэрыял для заняткаў па этнафоніі, будуць уключаны ў падручнік, над якім цяпер працуе Таццяна Пладунова. Шмат у чым перспектывы фальклорнай практыкі залежаць ад кіраўніцтва ВНУ. І мы, і студэнты ўдзячны рэктарату БДУ культуры, без дапамогі якога гэтая наша сустрэча з традыцыяй не адбылася б.

Гутарку вяла Людміла КЛІМОВІЧ, аспірантка Беларускай акадэміі мастацтваў.

Пазашкольнае выхаванне

Такі добры "домік"

У наш час вялікая ўвага ўдзяляецца пазакласнай і пазашкольнай рабоце з дзецьмі. Гэтым мэтам служаць цэнтры выхаваўчай работы, створаныя ў многіх школах рэспублікі. Яны аснашчаны адпаведнымі сродкамі навучання і выхавання, неабходнымі метадычнымі дапаможнікамі.

Асабліва плённа працуе Цэнтр выхаваўчай работы ў Цэнтральным раёне сталіцы. Тут падабраны высокакваліфікаваныя настаўнікі-выхавацелі, кіраўнікі гурткоў. Яны дапамагаюць дзецям развіваць свае творчыя схільнасці, прывіваюць любоў да той ці іншай прафесіі.

Так, трэнеры Ірына і Уладзімір Парахневічы (маюць вышэйшую катэгорыю), за 15 гадоў сваёй дзейнасці выхавалі звыш 400 пар танцораў, якія шмат разоў станавіліся чэмпіёнамі Рэспублікі Беларусь, пераможцамі міжнародных турніраў.

Сёння без развіцця пазашкольнай спартыўна-масавай работы і тэхнічнай творчасці цяжка гаварыць аб прафілактыцы п'янства і дэвіянтных паводзін дзяцей, таму гэтыя накірункі ў рабоце з'яўляюцца прыярытэтнымі.

Мэта тэхнічных гурткоў — прыцягненне да канструктыўна-тэхнічнай, рацыяналізатарскай і вынаходніцкай дзейнасці, выхаванне культуры працы. Шэсць накірункаў тэхнічнай творчасці ў Цэнтры аказаліся цікавымі для больш як 150 дзяцей. І вынікі відавочныя: суднамадэлісты (кіраўнік У.М.Пашкоў) занялі трэцяе месца (каманднае) па выніках года і першае і трэцяе месцы ў асабістых заліках, другое месца ў рэспубліканскіх і на міжнародных спаборніцтвах у Польшчы. Авіямадэлісты (кіраўнік А.М.Саўчанка) занялі прызавыя месцы ў гарадскіх спаборніцтвах. А майстар спорту А.В.Грахольская падрыхтавала групу дзяцей (гурток "Радыёпеленгацыя"), і на рэспубліканскіх спаборніцтвах яны занялі другое месца.

Работа дзяцей з гуртка "Разьба па дрэве" (кіраўнік Л.Д.Жданаў) — заўсёды ўпрыгожанне любой выставы. Цэнтр выхаваўчай работы заўсёды на слыху пры падвядзенні вынікаў любой выставы дэкаратыўна-прыкладной творчасці ці конкурсаў. Так, у гарадской выставе "Традыцыі і сучаснасць" гурткоўцы калектываў "Народныя рамёствы" (кіраўнік В.П.Савіных) і "Фальклорная мода" (кіраўнік Л.Ф.Козіч) сталі лаўрэатамі (1 і 2 месцы).

Дзеці, якія ўжо займаліся 2-3 гады ў гуртку "Народныя рамёствы", умеюць ткаць габелены, вышываць ручнікі, вязаць кручком, працаваць з саломкай і скурай.

У калектыве тэатра моды "Камея" (кіраўнік В.Л.Сумарокава) вучацца шыць адзенне і самі яго вельмі паспяхова дэманструюць на конкурсах.

Сістэматычна прымаюць удзел у кірмашах і выставах цудоўныя гурткі "Макрамэ" (кіраўнік Н.Л.Пазняк), "Фрывалітэ" (кіраўнік Т.А.Якаўлева).

У бягучым навучальным годзе пачала работу сацыяльна-педагагічная служба, якую наўмысна размясцілі ў раёне ЖЭСа 34 па вуліцы Кісялёва, 4. Гэтая служба працуе ў цесным кантакце з педагогамі-арганізатарамі клубаў па месцы жыхарства (загадчык кабінета псіхолаг В.А.Калашнікава). Гэта псіхалагічнае кансультаванне, псіхалагічная адукацыя, трэнінгавыя заняткі, прафілактыка негатыўных адхіленняў у псіхалагічным і асабасным развіцці дзіцяці, псіхадыягностыка, аказанне псіхалагічнай дапамогі па тэлефоне даверу.

Педагогі-арганізатары працуюць у цесным кантакце са школамі раёна. Адной з галоўных задач сумеснай дзейнасці з'яўляецца работа з падлеткамі, якія стаяць на ўліку ў ІСН, знаходзяцца на ўнутрышкольным кантролі. Але каб дзіця прыйшло ў адзін з калектываў, яго трэба зацікавіць.

Цэнтру пазашкольнай работы "Кантакт" Цэнтральнага раёна Мінска, які на працягу 15 гадоў узначальвае Ніна Эдуардаўна Абліцэва, у бягучым годзе споўнілася 25 гадоў. У ім працуюць у профільных аддзелах 186 гурткоў, у якіх займаецца 2,5 тысячы дзяцей і падлеткаў. Гэтая шматпрофільная ўстанова мае наступныя функцыі: адукацыйную, выхаваўчую, метадычную, арганізацыйна-вольначасовую, сацыяльна-псіхалагічную.

Вынікова працуе арганізацыйна-творчы аддзел, дзе прыярытэтнымі накірункамі дзейнасці з'яўляюцца: усебеларуская экспедыцыя "Наш край", нацыянальнае адраджэнне, экалагічнае выхаванне, інтэлектуальныя гульні, супрацоўніцтва са школамі і грамадскімі арганізацыямі, тэатралізаваныя прадстаўленні, творчыя конкурсы, гульневыя праграмы.

Своеасаблівай цікавай формай арганізацыі вольнага часу старшакласнікаў з'яўляецца клуб ролевых гульняў "Пятніца-12", дзе з поспехам рэалізуюцца творчыя здольнасці і запыты падлеткаў (кіраўнік С.Н.Майлычка).

На працягу навучальнага года аддзелам мастацкай творчасці былі праведзены 62 канцэрты ў школах, дзіцячых дамах, воінскіх часцях, у дзіцячых установах закрытага тыпу.

У 2001 годзе пацвердзілі званне ўзорных два вядучыя калектывы Цэнтра — тэатр харэаграфічнай мініяцюры "Фрэскі" (кіраўнік В.В.Сарока) і тэатр-студыя "Тайм" (кіраўнік А.В.Ланкоўская), які прыняў удзел у запісе праграмы на тэлебачанні і радыё і паставіў спектакль па п'есе Эрдмана "Самазабойца" на сцэне Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра.

Цудоўныя фальклорныя калектывы "Панначка" (кіраўнік Д.В.Асташэўская) і "Скавыш" (кіраўнік Е.Н.Талоцкая) заўсёды прымаюць удзел у фальклорных фестывалях, канцэртах і конкурсах.

Ёсць у Цэнтры і студыя сучаснага танца "Блэйк Фокс" (кіраўнік А.І.Язвін), адзначаная журы фестывалю "Усе мы родам з дзяцінства", якая прыме ўдзел у гала-канцэрце.

Лялечна-драматычны тэатр "Калібры" (кіраўнік С.Н.Майлычка) падрыхтаваў спектакль па п'есе Метэрлінка "Сіняя птушка", а дзіцячы тэатр "Спектр" (кіраўнік Т.А.Ціханоўская) вялікую работу праводзіць па месцы жыхарства, выступаючы ў школах і клубах.

Вакальна-фальклорны калектыў "Кола" (кіраўнікі Т.Кавалёва, І.Ліпская) спалучае ў сваёй рабоце элементы інструментальнай музыкі, вакала і харэаграфіі, выкарыстоўваючы аўтэнтычны фальклор.

Фізкультурна-аздараўленчая і турыстычная работа вядзецца Цэнтрам спорту і турызму, дзе займаюцца звыш 700 дзяцей (узначальвае А.М.Юркевіч). Гэта клуб здаровага ладу жыцця, клуб спартыўнага танца "Мэта", шахматны клуб, настольны тэніс, гурткі аэробікі, атлетызму, вяслярнага слаламу, турызму. За бягучы год Цэнтр падрыхтаваў 11 спартсменаў-разраднікаў. Гурткоўцы Цэнтра ўдзельнічалі ў гарадскіх, рэспубліканскіх, міжнародных турнірах і злётах.

З вялікім майстэрствам працуюць кіраўнікі гурткоў, у многіх з якіх стаж работы ў Цэнтры перавышае 10 гадоў. І найбольш вопытныя — працуюць з дзецьмі-дашкольнікамі. Так, намеснік дырэктара Л.Я.Паляшчук арганізавала школу ранняга развіцця на базе дзіцячага садка. А метадыст Цэнтра І.Г.Вількіцкая — школу бармэна, дзе набываюць прафесію старшакласнікі.

Гэта значыць, што любы жадаючы — ад 6 да 21 года — можа заняцца сваім любімым заняткам у нашых калектывах. Таму гурткоўцы свой Цэнтр называюць ласкава "домікам".

Ва ўсіх набытых дасягненнях — неацэнная заслуга работнікаў Цэнтра і аддзела адукацыі Цэнтральнага раёна Мінска, а таксама яго загадчыка Юрыя Канзаса.

Аляксей КІРПІЧЭНКАЎ, выдатнік народнай асветы.

Перыёдыка

"Народная асвета"

"Адукацыя ў Беларусі мае глыбокія гістарычныя карані і традыцыі. Але сённяшнія пераўтварэнні ў сістэме адукацыі рэспублікі як ніколі раней спрыяюць стварэнню ўмоў для рознабаковага развіцця асобы, набыцця высокай кваліфікацыі, павышэння культурнай і інтэлектуальнай кампетэнцыі чалавека. Менавіта ва ўстановах адукацыі ствараюцца цяпер аснова, правобраз і эталон стагоддзя адукацыі, лепшыя ўзоры сацыяльна-культурнага жыцця ў грамадстве ведаў", — разважае галоўны рэдактар часопіса А.В.Маслава ў сваім артыкуле "Без адукацыі няма шанцаў", якім адкрываецца чэрвеньскі нумар.

Менавіта з гэтага нумара педагогі рэспублікі будуць атрымліваць свой прафесійны часопіс "Народная асвета" павялічанага фармату і палепшанага дызайну. Апрача таго, у часопісе абноўлены ранейшыя традыцыйныя і ўведзены многія новыя рубрыкі, што дапаможа работнікам адукацыі лепш арыентавацца ў тэматыцы публікацый.

У прыватнасці, новая рубрыка "Рэформа школы: стратэгія і тактыка" ў гэтым нумары адкрываецца артыкулам намесніка міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь, кандыдата педагагічных навук Г.Д.Дыляна "Кіраванне якасцю адукацыі ва ўмовах рэфармавання школы". Змешчаны таксама разважанні намесніка дырэктара па навучальна-выхаваўчай рабоце, настаўніка гісторыі Навадзявяткавіцкай сярэдняй школы Слонімскага раёна В.У.Ракуця пра адукацыйны стандарт агульнай сярэдняй адукацыі.

Пад рубрыкай "Філосафы — практыкам" надрукавана публікацыя вучоных Нацыянальнага інстытута адукацыі М.Ф.Печанко, Т.М.Буйко, К.Ю.Смірновай, С.М.Астраумавай і У.Р.Бондарава "Адукацыя, грамадства, асоба". Артыкулы намесніка дырэктара гэтай установы, кандыдата фізіка-матэматычных навук Г.М.Пятроўскага "Інавацыі ў адукацыі" і загадчыцы лабараторыі сельскай школы інстытута В.М.Салдатавай "Адрас клопату — сельская школа" змешчаны пад рубрыкай "Лёс эксперыменту".

Пра сутнасць і змест пілотнага эксперыменту па асваенні расійскай адукацыйнай праграмы "Школа 2100", які з 1 верасня гэтага года павінен стаць адным з самых масавых і, па разліках спецыялістаў, самым эфектыўным у сістэме адукацыі нашай рэспублікі, расказваецца ў публікацыі "Беларусь — Расія: шляхі і перспектывы супрацоўніцтва".

Публікацыя аспіранта Беларускага дзяржаўнага універсітэта А.А.Градзюшкі "ЮНЕСКА і сучасныя адукацыйныя тэхналогіі" змешчана пад рубрыкай "Трыбуна маладога вучонага".

Пра вопыт работы сярэдняй школы № 113 Мінска па экалагічным навучанні вучнёўскай моладзі расказваецца ў публікацыях, падрыхтаваных супрацоўніцай часопіса З.А.Лысенка. Навуковай творчасці вядомага беларускага вучонага-педагога, першага прарэктара Акадэміі паслядыпломнай адукацыі У.Т.Кабуша, якому споўнілася 60 гадоў, прысвечана падборка матэрыялаў, надрукаваных пад рубрыкай "Партрэт асобы ў адукацыі".

У нумары прадстаўлены таксама публікацыі вядучага інспектара галоўнага ўпраўлення агульнай і сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь В.В.Мацюшэнкі і выкладчыка кафедры раманістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта М.І.Дзятчык, рэктара Вышэйшай гуманітарна-эканамічнай школы Лодзі (Польшча), кандыдата філасофскіх навук, прафесара М.К.Стасяка, доктара філасофскіх навук, прафесара, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь В.А.Салеева.

Завяршаецца нумар публікацыямі "Палажэння аб атэстацыі педагагічных работнікаў сістэмы адукацыі (акрамя вышэйшых навучальных устаноў) Рэспублікі Беларусь", а таксама прынятых і апублікаваных нарматыўных прававых актаў у Рэспубліцы Беларусь з 1 студзеня па 30 красавіка гэтага года.

Уладзімір ЯКУБОВІЧ.

Трыццаць гадоў кіруе гуртком картынга і канструявання на Слонімскай станцыі юных тэхнікаў Канстанцін Антонавіч Рэмез. Яго вучні прадстаўлялі свае работы на многіх выставах у рэспубліцы і два разы на ВДНГ у Маскве. Яны ўдзельнічалі ў спартыўных спаборніцтвах. Без тэхнікі, сабранай рукамі дзяцей, не абыходзіцца ні адно гарадское свята.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА.

Гульня — гарант дзяцінства

"Гісторыя рэчаў"

У гульні ўдзельнічаюць чатыры каманды па сем удзельнікаў. Вядучы задае пытанні абедзвюм камандам. На абдумванне даецца 30 секунд. Перад пытаннем называецца яго кошт (колькасць ачкоў). Гульня складаецца з трох раўндаў. Першыя два выяўляюць пераможцаў для гульні ў фінале. Перамагае каманда, якая набрала большую колькасць ачкоў.

У правядзенні гульні дапамагае каманда экспертаў (настаўнікі, вучні), якая можа адначасова быць і журы.

Гульня разлічана на вучняў 7-9 класаў

Першы тур

Уявіце сабе, што вы запрошаны ў сярэдневяковы замак Крэва, рэзідэнцыю князёў Вялікага княства Літоўскага.

Такім чынам, вы прысутнічаеце на званым банкеце ў сценах аднаго з самых магутных мураваных умацаванняў XIV стагоддзя. На стале — багацце ежы і напіткаў. Сярод іх:

1. Дзічына са смажанай бульбай.
2. Гусь, фаршыраваны рысам.
3. Рассыпістая грэцкая каша.
4. Грыбны суп.

I. Увага, пытанне: укажыце, якія гістарычныя памылкі зроблены пры пералічэнні меню званага абеду.

Адказ: На стале не магло быць першай і другой з пералічаных страў. Бульба з'явілася ў Еўропе ў сярэдзіне XVI ст.; рыс — пасля крыжовых паходаў — у XIII-XIV стст., значыць, у ВКЛ — яшчэ пазней.

З глыбокай даўніны нашы продкі вырошчвалі жыта, пшаніцу, ячмень, авёс, проса. Даўно народ авалодаў тэхнікай вырабу мукі, тайнамі выпечкі хлеба з дражджавога цеста.

II. Увага, пытанне: уменню выpабляць дражджавое цеста і выпякаць хлеб славяне навучыліся ў: а) германцаў; б) кельтаў; в) скіфаў-аратых і грэкаў Прычарнамор'я.

Адказ: у скіфаў-аратых і грэкаў Прычарнамор'я.

III. Увага, пытанне: выpабляць дражджавое цеста і выпякаць хлеб славяне навучыліся ў: а) V ст. да н.э.; б) II-III ст. н.э.; в) VIII-IX стст. н.э.

Адказ: у II-III стст. н.э.

* * *

Усім вядома прыказка: "Каша — маці наша". Ва ўсіх народаў-земляробаў зерне і крупы з яго былі сімвалам гаспадарлівасці, сямейнага дабрабыту, прадметам пашаны. На вяселлях нявест асыпалі зернем, на трызны ў памяць пра нябожчыкаў варылі памінальную куццю. У казках, былінах каша — абавязковы атрыбут абедаў, сімвал багацця, дабрабыту.

IV. Увага, пытанне: усім добра вядомы выраз "З ім кашы не зварыш". Растлумачце гісторыю паходжання гэтага выразу.

Адказ: арабскі падарожнік Ібн-Фатлан расказвае, што нашы продкі, калі заключалі мірны дагавор, варылі кашу разам з былымі ворагамі.

* * *

Паводле археалагічных даных, славяне вырошчвалі чатыры асноўныя злакі: пшаніцу, ячмень, проса, жыта. Першыя тры культуры адносяцца яшчэ да эпохі неаліту, а жыта з'явілася пазней. Проса некалі было асноўнай ежай старажытных славян. Летапіс ад 997 года паведамляе, што нашы продкі варылі пшаніцу, адцэджвалі і запраўлялі яе мёдам.

V. Увага, пытанне: значна пазней паяўляецца яшчэ адна злакавая культура, якую называюць "просам сарацынскім". Дайце сучасную назву гэтай злакавай культуры, назавіце краіну, адкуль яна магла з'явіцца ў нас.

Адказ: рыс, Візантыйская імперыя.

Другі тур

У сярэднявеччы існавала выслоўе: "Багаты, як мяшок з перцам". Усходнія вострыя прыправы (перац, карыца, шафран, лаўровы ліст) прыйшлі да нашых продкаў з Візантыйскай імперыі. Зразумела, спачатку яны маглі ўвайсці ва ўжытак вельмі багатых людзей.

VI. Увага, пытанне: на стале ў каго ўпершыню маглі быць выкарыстаны ўсходнія вострыя прыправы: а) Гастамысла (да Рурыка); б) Рурыка (862-879); в) Ігара (912-945); г) Гедыміна (1295-1319)?

Адказ: як вядома, Ігар не адзін раз хадзіў на Царград, і ўжо з 911 года ў Канстанцінопалі існавалі пастаянныя калоніі рускіх купцоў. Значыць, менавіта з XI стагоддзя ўсходнія вострыя прыправы маглі быць на стале знаці.

* * *

Лес займае ў нашай краіне вялізныя прасторы. Выкарыстанне дароў лесу — адна з самых характэрных асаблівасцяў нашай кухні. Асаблівае месца сярод дароў лесу займаюць грыбы. Сухія белыя грыбы, салёныя груздзы, рыжыкі, ваўнянкі, свежыя падасінавікі і падбярозавікі маглі быць на сталах у сярэдневяковым замку.

VII. Увага, пытанне: хто з пералічаных ніжэй князёў мог першым пакаштаваць марынаваныя грыбы: а) Уладзімір Святаслававіч "Святы" (960-1015); б) Ягайла (1377-1392); в) Вітаўт (1392-1430); г) Васіль II (1432-1446); д) Іван III Васільевіч (1462-1505)?

Адказ: з вядомых пісьмовых крыніц толькі "Дамастрой" XVI ст. не толькі згадвае пра воцат, але і апісвае спосабы яго прыгатавання. Раней яго замянялі квасам, таму, верагодней за ўсё, Івану III першаму давялося пакаштаваць марынаваных грыбоў.

Вельмі многія з вас, напэўна, любяць кавуны. Але не ўсе ведаюць, што радзіма гэтай расліны — Паўднёвая Афрыка. І перамяшчэнне з Персіі на нашы землі звязана з трагічнымі старонкамі айчыннай гісторыі.

VIII. Увага, пытанне: хто першым мог пакаштаваць кавун: а) Аляксандр Неўскі; б) Дзмітрый Данской; в) Алена Васільеўна Глінская?

Адказ: у рускія землі кавун упершыню трапіў падчас татарскага нашэсця. Як вядома, Аляксандру Яраслававічу, які правіў з 1252 па 1263 год, даводзілася і не па сваёй волі бываць у мангольскай стаўцы.

* * *

Адна з нашых нацыянальных страў — гэта бульба. Як вядома, радзіма яе — Паўднёвая Амерыка (сённяшняя дзяржава Перу). Народы, якія насялялі гэтыя мясціны, пачалі культываваць бульбу 14 тысяч гадоў назад.

IX. Увага, пытанне: хто са знакамітых еўрапейцаў мог першым пакаштаваць стравы з бульбы: а) М.Лютэр (памёр у 1549); б) І.Гутэнберг (1445); в) У.Шэкспір (1564-1616)?

Адказ: першыя клубні бульбы трапілі ў Іспанію ў 1565 годзе. А ў 1616 годзе бульба падавалася ў Францыі да каралеўскага стала. Таму вельмі магчыма, што ўжо Шэкспір пакаштаваў стравы з бульбы першым.

Трэці тур

На Русі піццём (да чаю) служылі квас, мёд, аўсяны кісель, малако. Як вядома, чай адзін з самых старажытных напояў. Яго радзіма — Кітай. Упершыню ўзгадваецца ў рукапісе 2700 г. да н.э.

X. Увага, пытанне: паяўленне чаю на Русі звязана з: а) мангольскім нашэсцем (1240-1480); б) падарожжам Афанасія Нікіціна ў Індыю (1466-1472); в) падарункам аднаму з маскоўскіх цароў? Магчыма, у вас ёсць уласная версія адказу.

Адказ: у Расію чай трапіў з Манголіі ў 1638 годзе, калі Алтын-хан прыслаў у падарунак цару Міхаілу Фёдаравічу Раманаву (1613-1645) 4 пуды чайнага ліста. З канца XVII ст. (1679) чай у Расію пастаўляўся з Кітая. З еўрапейцаў першымі завезлі чай у сваю краіну ў 1517 годзе партугальцы.

* * *

Гісторыя піваварства, як і гісторыя вінаробства, мае глыбокія карані. Клінападобныя пісьмёны на камянях сведчаць пра тое, што за 7 тысяч гадоў да н.э. у Старажытным Вавілоне рабілі піва. Летапіс на папірусах расказвае пра тэхналогію прыгатавання піва ў Старажытным Егіпце за 2 тысячы гадоў да н.э.

XI. Увага, пытанне: якому народу належыць права вынаходніцтва спосабу атрымання віна: а) хетам; б) фінікійцам; в) грэкам; г) егіпцянам; д) шумерам?

Адказ: шумерам. 5,5 тыс. гадоў назад у гарах на захадзе Ірана археолагі знайшлі гліняны збан. На дне яго была чырвоная пляма. З дапамогай інфрачырвонай спектраскапіі ўдалося даказаць, што ў тым збане захоўвалі віно. Збан адносіўся да так званай Урукскай культуры.

* * *

Як вядома, у Францыі вельмі багатыя традыцыі вінаробства. Французскія вінаробы вывозілі ў Англію сталовыя вінаградныя віны рачным транспартам. Гандаль не заўсёды ішоў паспяхова. Віно скісала і псавалася. Тады і з'явілася ідэя пераганяць спірт, што ў ім утрымліваўся. Так паявіўся сусветна вядомы напітак "каньяк", які сваю назву атрымаў ад горада Каньяк, што знаходзіцца ў даліне ракі Шаранта ў Францыі.

XII. Увага, пытанне: хто з пералічаных манархаў Рэчы Паспалітай мог першым пакаштаваць французкі напітак "каньяк": а) француз Генрых Валуа, які кіраваў з 1573 па 1574 год; б) швед Уладзіслаў IV Ваза (1632-1648); в) венгр Стэфан Баторы (1576-1586); г) немец Аўгуст III Саксонскі (1733-1763)?

Адказ: швед Уладзіслаў IV Ваза, таму што каньячная вытворчасць была арганізавана ў Каньяку ў 1641 годзе.

* * *

Вяртаемся ў Крэўскі замак. Як вы разумееце, ежу на стол падаюць у адпаведным посудзе. Я пералічу посуд, з дапамогай якога быў сервіраваны выдатны званы абед. Такім чынам, на сталах знаходзіліся: а) талеркі; б) міскі; в) чашкі; г) чашы, збаны; д) нажы, відэльцы.

XIII. Увага, пытанне: якія з пералічаных вышэй прадметаў не маглі быць у той час (XIV ст.) выкарыстаны для сервіроўкі стала?

Адказ: талеркі з'явіліся ў Францыі ў XV стагоддзі, нажы і відэльцы як прадметы сервіроўкі стала з'явіліся ў Заходняй Еўропе ў XIV стагоддзі пасля крыжовых паходаў.

* * *

Уладальнікі Крэўскага замка мелі парадны посуд і посуд для паўсядзённага карыстання. Падчас піру стол сервіравалі самым дарагім посудам. Такім чынам, на стале знаходзіўся посуд: а) фаянсавы; б) гліняны; в) сярэбраны; г) фарфоравы; д) залаты; е) драўляны.

XIV. Увага, пытанне: посуд з якога матэрыялу не мог быць выкарыстаны для сервіроўкі гэтага стала?

Адказ: фаянсавы посуд з'явіўся ў Заходняй Еўропе ў XVI стагоддзі, у Расіі — у XVIII ст.; фарфоравы посуд у Заходняй Еўропе — у XVIII ст., у Расіі — у XVIII ст.

* * *

А цяпер адна маленькая дэталь — сурвэткі. У Расіі сурвэткі прыжыліся пры Пятры І. Само ж слова "сурвэтка" прыйшло да нас ад немцаў, якія, у сваю чаргу, пераналі яго з італьянскай мовы.

XV. Увага, пытанне: чаму старажытныя рымляне выкарыстаныя падчас абеду сурвэткі не мылі, а каб ачысціць, кідалі ў агонь?

Адказ: рымляне выраблялі свае сурвэткі з... алебастру.

* * *

Гаворачы пра ежу, нельга не закрануць тэму гігіены. Наступнае пытанне — пра гісторыю ўсім нам сёння вядомай рэчы — мыла. Як вядома, еўрапейцы сталі сістэматычна мыць рукі перад ядой, бо навучыліся гэтаму ва ўсходніх краінах, падчас крыжовых паходаў.

XVI. Увага, пытанне: наладжаная вытворчасць мыла існавала ў: а) першабытным грамадстве; б) антычныя часы; в) сярэдневяковы перыяд.

Адказ: археолагамі ўстаноўлена, што ўжо 6 тысяч гадоў назад існавала наладжаная вытворчасць мыла.

Уладзімір ПУЧКОЎ, настаўнік гісторыі сярэдняй школы № 2 Валожына.

Наша чытальня

Персанальная выстава мастачкі-фларысткі Марыны Хахловай праходзіць у Гомелі ўжо другі раз.Марына Хахлова здзіўляе гледача сваім нестандартным падыходам да вырабу карцін. Усе яны выкананы з высушаных раслін і прадстаўляюць сабой цэлую кампазіцыю рамантычнага характару.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

З паэтычнага сшытка

Зноў дзіўна музыка іграла...

Душа мая адсвяткавала
Сустрэчу з Вамі.
Зноў дзіўна музыка іграла,
Нібы ў храме.
Плылі біблейскія аблокі
Як птушкі-мары.
Быў свет вялікі і шырокі
На ўсе абшары.
Лілося боскае святло
На Вашы плечы,
І шчасце ціхае ішло
За намі ў вечар.
Мы бесклапотнасцю сваёй
Прымялі кветкі.
Пра нас лістотай між сабой
Шапталі сведкі...

Ігар ПРАКАПОВІЧ,
настаўнік геаграфіі сярэдняй школы № 1 Паставаў, член саюза пісьменнікаў.

Лісіца з Расохі

Нядаўна выдавецтва "Юнацтва" выпусціла кніжку для дзяцей малодшага школьнага ўзросту, якую напісаў паэт Генадзь Тумаш.

"Лісіца з Расохі" — вершаваная казка. Сюжэт яе нескладаны, а ўсе персанажы добра знаёмы дзецям: лісіца, пеўнік, курка, барсук. І звычкі іх таксама дзецям вядомы. Але казка чытаецца з цікавасцю. Бо на гэты раз хітрая лісіца вырашыла... займець сваю ўласную птушарню, каб можна было хутка забагацець, болей не знацца з чорнай работай, каб яе дачушкі ўсяго мелі ўволю.

Ліса — клапатлівая маці, гаспадыня — марыць пра дастатак: "У хаце хай курацінка вядзецца, няхай радня святочна напасецца". Мастак Р.Цімохава на разгорнутым лісце перадала яе мару, намалявала, як выглядае лісіны дом знутры. Лёхі. У адной палове — ложак, на якім у бялюткай пасцельцы спяць дачушкі-лісічкі. На падлозе дыванок з дзвюма парамі тапак на ім. Пячору асвятляе свечка, прымацаваная да сцяны. Тут жа вісіць чысцюткі ручнічок, стаіць табурэтачка, на ёй збанок з вадой, які прынесла клапатлівая матуля. Зараз дачушкі прачнуцца, апусцяць ножкі ў мяккія тапкі, асвяжацца вадзіцай... А другая палова застаўлена прыпасамі. Тут бочкі, цэбар, кошык з яблыкамі, мех з мукой ці крупамі. На паліцы — кухонны посуд і рэшата, поўнае яек. На сцяне дзве зграбненькія вярэнькі. Вышэй, над самым скляпеннем, некалькі пячурак. У адной куркі яечкі нясуць, у другой мышка наразае сыр, які яна па загадзе лісы крадзе ў людзей. Усё прадумала лісіца. Для іх стараецца, для сваіх родненькіх дзетак.

Яшчэ рана, а гаспадынька ўжо на нагах. У адной руцэ звязка ключоў, у другой — свяцільня: трэба ж і другія каморы агледзець. Не да сну. Але не магла не азірнуцца, не кінуць замілаваны погляд на сваіх дачушак. Выдатны малюнак для развіцця маўлення вучняў, навучання сачыненню тыпу апісання.

Мастачка працягвае казку, перадае праз малюнак тое, што цяжка, а то і немагчыма выказаць словамі.

Але стаць заможнай лісіца вырашыла несумленным шляхам. І таму марам яе не суджана збыцца. Як і трэба па законах жанру, лісіца церпіць няўдачу. Украдзеных пеўніка і курачку дзядзька Мікола з Андрэйкам адбіраюць у яе і вяртаюць бабцы Марусі. А вось як гэта ім удалося — пра гэта казка і раскажа.

Пачатак казкі інтрыгуе малога чытача. Нашто гэта ліса апранулася ў такія строі, якія носяць вясковыя маладзіцы? І чаму рыжая на веласіпедзе ды з вярэнькаю на багажніку? Пасля толькі чытач даведаецца, для чаго лісіцы спатрэбіўся ўвесь гэты маскарад. Такі прыём пабудовы твора выкарыстаў аўтар, каб зацікавіць чытачоў.

Дакладныя апісанні дазваляюць паверыць у рэальнасць таго, што адбываецца (апісанне ночы ў лесе, наваколля, дрыгвяністага балота), разам з тым яны перадаюць псіхалагічны стан дзядзькі Міколы і Андрэйкі.

Знешні выгляд персанажаў на малюнках адпавядае іх фальклорнаму вобразу: курка — рахманая, пеўнік — бясстрашны ваяр. Сава як прырасла да сука: нібыта спіць — адно вока заплюшчана, а другое пільна ўглядаецца ў ноч. Як сама ноч, загадкавы і прывідны пугач. Фарсунцацярук так нахіліўся, каб разгледзець незвычайнага ездака, што ягоны модны капялюшык не ўтрымаўся на галаве, паляцеў долу. Праўда, і без капелюша гэты смуглявы рыцар дужа прыгожы. А чысцёха-барсук вельмі заклапочаны. Ён не стаў звязвацца з вераломнай лісой. Яму, паважанаму гаспадару, агідны лісіныя нораў і звычкі. Не стаў ён валтузіцца з рыжай, сабраў пажыткі і пайшоў у свет шукаць сабе новае жытло. Вось толькі з сарокай лісіцы куды як не проста. "Лясная журналістка" ўсё-такі ўгледзела куратніцу і, хоць тая прымірэнча завіляла хвастом, застракатала непадкупная на ўсю ваколіцу. Маглі быць у рыжай непераліўкі. Ды свойскае птаства не ляснoе, даўно згубіла інстынкт самаахoвы, не звярнула ўвагі на сарочыну трывогу.

Апісанні пададзены даволі ўмела, яны не аслабляюць дынаміку аповеду. Сакрэт тут у тым, што асноўную ролю ў іх адыгрываюць не прыметнікі, а дзеясловы.

У казцы ўсё ў руху. Актыўная не толькі лісіца. У пеўня і ў няволі "не знік ваярскі дух, агонь у сэрцы пеўня не патух. Асвойваючы норы, кут лісіны, пра вызваленне думаў штохвіліны". Супрацiўляецца і курачка — не нясе яечак, якіх так прагне лісіца. Не згубіла надзеі вярнуць курак і бабка Маруся, якая, хоць і па часе, усё ўзважыла і разгадала намеры зладзейкі, "даўмелася", што лісіцу трэба шукаць у Расосе. Не засталіся ў баку і вяскоўцы.

Імпрэсіўнасць выкладу ўзмацняе і тое, што ўвесь тэкст напісаны двухрадковай страфой.

Казка знаёміць малых з жыхарамі нашых лясоў. Дзеці больш даведваюцца пра звычкі ліс і ваўкоў, пра начных загадкавых птушак.

З дыдактычнага боку твор цікавы — аўтар актывізуе многія словы (андарак, вярэнька, гаспода, варыўня, клець, шаты і інш.). Вельмі добра, што значэнне іх у большасці выпадкаў раскрываецца кантэкстам (усё ж гэта яшчэ малыя чытачы). Казка ўвогуле напісана добрай мовай. Паэт чуйна ставіцца да гутарковых слоў, стылістычна матывавана выкарыстоўвае іх у тэксце: дрыжачка (а не дрыжыкі), пяюха (замест спявачка), гамана, нікагуткі, здаўмецца (здагадацца) і інш. Часам пашырае значэнне асобных слоў (шаты — адзенне) або ўтварае свае слова паводзе тыпавой мадэлі. Таму яно ўспрымаецца як народнае (кукарэйка — параўн.: дабрадзейка).

Здараецца, што аўтар нават забаўляе чытачоў гульнёй слоў, якія маюць аднолькавае або блізкае гучанне:

Не падняла трывогі варта —
Нікуды вартаўнік не варты.

Дзеці любяць такія каламбуры. Нярэдка яны і самі іх ствараюць. Дарэчы, настаўнік можа і пытанні паставіць. Напрыклад: Якія з выдзеленых слоў з'яўляюцца аднакарэннымі? Чаму вы так мяркуеце?

Казка добра паддаецца для інсцэніроўкі. Але для настаўніка каштоўнасць яе перш за ўсё ў тым, што яна з'яўляецца добрым матэрыялам для развіцця вуснай і пісьмовай мовы вучняў. У ёй шырока прадстаўлены ўсе тыпы тэкстаў (апавяданне, апісанне, разважанне), што дазваляе ўдасканальваць уменні вучняў складаць план (просты і складаны), падрабязна (сцісла, выбарачна) перадаваць змест прачытанага, пісаць сачыненне тыпу апісання паводле малюнкаў.

Хочацца пажадаць паэту Генадзю Тумашу часцей пісаць для вучняў малодшых класаў. У яго гэта добра атрымоўваецца. Дык да сустрэчы з новай кнігай!

Яўген ЛАЎРЭЛЬ,
старшы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага інстытута адукацыі.

Усміхнёмся разам

Дыпламатыя ў кароткіх штоніках

Настаўніца: Можа, ёсць у цябе брацік ці сястрычка?

Вучань: Ёсць брат, яму два месяцы.

Настаўніца: А што ён робіць?

Вучань: Увесь час крычыць.

Настаўніца: Як ты думаеш, чаму ён крычыць?

Вучань: Адно з двух: таму, што яму не дазваляюць глядзець тэлевізар, або ён палохаецца "Беларускай калыханкі".

* * *

Адзін з вучняў прыйшоў у школу без ручкі. Настаўнік вырашыў яго пакараць, бо трэба было пісаць дыктоўку.

— Ты павінен, ужываючы займеннікі, паўтараць сказы дзесяць разоў: "У мяне няма ручкі", "у цябе няма ручкі", "у яго няма ручкі", "у нас няма ручкі", "у вас няма ручкі" і "у іх няма ручкі"...

— Калі ні ў кога няма ручак, — збянтэжана перабіў яго вучань, — то як жа мы будзем пісаць дыктант?

* * *

У школе:

— Ведаеце, дзеці, што леў — цар жывёл, ён не баіцца нікога на свеце?

— Не, ён баіцца львіц, — адказаў адзін з вучняў.

* * *

Бацька: Сынок, у твае гады я ніколі не хлусіў.

Сын: А калі ты пачаў, тата?

* * *

— Дзе ты правёў зімовыя канікулы? — пацікавіўся Міхась у свайго таварыша.

— Два першыя дні ў Альпах.

— А астатнія?

— У гіпсе.

* * *

Двое сяброў выходзяць з класа пасля кантрольнай.

— Ты рашыў задачу? — пытаецца адзін.

— Не. Я не мог яе рашыць і таму аддаў чысты сшытак. А ты?

— Я зрабіў тое ж самае.

— Што ж рабіць? Настаўніца падумае, што я ў цябе спісаў.

* * *

— Доктар, я ледзь не плачу, мой сын пастаянна сядзіць на крэсле ля акна і не хоча рабіць урокаў.

— Не хвалюйцеся, можа, ён стане метэаролагам.

* * *

Дзяўчынка з маці праходзяць каля дома, у якім жыў Я.Колас.

— У гэтым доме нарадзіўся вялікі чалавек, — кажа маці.

— Вялікі? А я думала, што дзеці нараджаюцца зусім маленькімі.

* * *

Хлопчык пайшоў у школу ў 7.30, а ў 8.30 вярнуўся дамоў.

— Чаму ты вярнуўся? — усхвалявана запытала маці.

— Ты ж мне казала быць асцярожным! — адказаў хлопчык.

— Так, ну і што?

— Калі я падыходзіў да школы, то ўбачыў надпіс: "Асцярожна — школа", — і таму павярнуў назад.

* * *

Міколу праз 15 дзён спаўняецца восем год. Знаёмая цётка пытае ў яго:

— Міколка, колькі табе год?

— Без пятнаццаці восем, — адказаў ён.

* * *

— Чаму ў цябе такія кепскія адзнакі? — пытаецца маці ў Ігара.

— Не ведаю, што табе адказаць, — падумаўшы, сказаў Ігар. — Ты ж разумееш, што іх стаўлю не я.

* * *

— Тата, чаму маладыя паціскаюць адзін аднаму рукі перад тым, як іх абвянчаюць?

— Гэта такая традыцыя, сынку. Ты ж ведаеш, што баксёры робяць тое ж самае перад матчам.

* * *

— Ці спадабалася вам выстава сучасных мастакоў?

— Не, мая пяцігадовая дачка малюе не горш за іх.

Канстанцін КАРНЯЛЮК,
педагог.

Сумка

Васіль ТКАЧОЎ

Апавяданне

Па сцяжынцы, што выгінаецца ўсцяж шашы, нетаропка едзе веласіпедыст. Гэта вясковы настаўнік Юрый Трафімавіч. Сухі і доўгі, у паношаным шэрым пінжаку і расхрыстанай белай сарочцы, ён нагадвае нечым кінаартыста Філіпава.

Паволі круцяцца колы веласіпеда, мігцяць, зіхацяць на сонцы спіцы. На рулі пагойдваецца старая, зашмальцаваная сумка.

Веласіпедыста абганяюць грузавікі, легкавушкі, ажно вецер шугае ў бок Юрыя Трафімавіча, сіліцца сарваць саламянага колеру капронавы капялюш — у таго толькі згінаецца левы, што да дарогі, акраек.

Калі паназіраць за спіной веласіпедыста, якая ўсё аддаляецца і аддаляецца ад цябе, то няцяжка зазначыць: гэты чалавек ніколі і нікуды не спяшаецца, не з хапатлівых ён людзей — усё робіць разважліва, спакойна, роздумна.

Колы веласіпеда ўжо коцяцца па заасфальтаванай вуліцы раённага гарадка, на рулі супакойваецца сумка. Настрой у Юрыя Трафімавіча добры: твар яго раз-пораз кранае лёгкая ўсмешка, вочы свецяцца непасрэднасцю і шчырасцю.

Нарэшце Юрый Трафімавіч супыняецца, выцягвае з кішэні насоўку: хоць і ледзьве круціў педалі, а лысіна ўсё ж узмакрэла. Ды ўжо ж не семнаццаць гадкоў. Настаўнік вядзе веласіпед па тратуары, губляецца сярод людзей, якія ходка шнуруюць туды-сюды.

Юрый Трафімавіч, здаецца, і сам таго не заўважыў, як апынуўся перад аднапавярховым, жоўтага колеру будынкам, на якім кідаецца ў вочы шыльдачка з надпісам: "Банк". Ён ставіць веласіпед да нізенькага акуратнага парканчыка, здымае з руля сумку, вітаецца з нейкім чалавекам і па стаптаных прыступках накіроўваецца ў будынак.

Сіратліва стаіць веласіпед, толькі — скок-паскок на сядзенні верабей. Нарэшце птах падціскае пад сябе лапкі, заплюшчвае вочкі — спіць. Ён бы і спаў, але выходзіць з будынка Юрый Трафімавіч, перабівае спачын вераб'ю. Той пырхнуў, заціліўкаў і даў лёту над нізкімі кустамі бэзу.

Настаўнік, правёўшы кароткім позіркам шэрую драбязу, чапляе на рог кручкаватага руля сумку, зноўку круціць педалі. Стаіць у самай сваёй моцы летні дзень, спякотны і ціхі. Прыпарвае. Неба, аднак, па-ранейшаму чыстае і светлае, без хмурынкі, поўніцца россыпам птушыных галасоў.

Нарэшце Юрый Трафімавіч вырулiў на ціхую бязлюдную вуліцу. Пярэдняе кола веласіпеда наматвае на сябе дарогу: бяжыць узбоч яго, а то і трапіць пад самы след цень настаўніка. Наперадзе мільгануў, загойдаўся перад яго вачыма фасад малаказавода. За шырокія дзверы на яго тэрыторыю зарульваюць адзін за другім некалькі малакавозаў — вяртаюцца з прыёмных пунктаў. Вахцёр — на першы погляд дзядзька трохі мешкаваты, які трымае руку на кнопцы і прапускае пузатыя машыны — заўважае Юрыя Трафімавіча, адбівае лёгкі паклон яму, а крыху пазней, калі дзверы зноўку самкнуліся, падыходзіць да настаўніка, падае руку. Вітаюцца цёпла, як старыя знаёмыя.

— Міхася праведаць? — пытаецца вахцёр.

— Калі ўжо ў горадзе, то дай, думаю, і заеду.

— Трэба, трэба. Сваё, душа баліць. А як жа...

Юрый Трафімавіч нясмела пытаецца:

— Як ён тут?

Вахцёр — трохі здзіўлена:

— Хто — Міхась? У-у... Хлапец — зух! Вунь, глядзі, на дошцы — "маланка" прыгажуніцца, — паказвае рукой. — То ён не прападзе. Хоць і навічок на заводзе, а яго халадзільнік, брат, марозіць — ого-го! Ажно іней курэе. Так што, бацька, радуйся за сына.

Загарэлы твар Юрыя Трафімавіча прасвятлеў у прыемнай, праўда, крыху нязграбнай, няўдалай усмешцы. Вахцёр тым часам зазірнуў у сваю будку, адкуль быў чуцён яго голас: "Кавалёва, ну таго, што па накіраванні. З тэхнікума, ага... Як зразумеў? Прыём. Падсылай на прахадную".

Вахцёр вяртаецца да настаўніка, на хаду пачухвае патыліцу, мурлыча: "Салдат вярнёцца..."

Зноў пад'язджаюць і піпікаюць малакавозы.

— Добра, слаўна малако ідзе, — радасна кажа настаўніку вахцёр і зноў спяшаецца да кнопкі, націскае яе кароткім тоўстым пальцам.

А тым часам да Юрыя Трафімавіча падыходзіць Міхась з нейкім незнаёмым хлопцам, вельмі падобным на сына настаўніка. Такі ж рослы, прыгожы, акуратны. Аднак больш падобняць іх, мусіць, беласнежныя халаты.

— Ты ўсё на ім? — зірнуў Міхась на веласіпед.

— А то яшчэ на чым жа?

— Надзейна, выгодна, зручна. Лятайце веласіпедамі! — пажартаваў той незнаёмы хлопец.

— Сямён, — нарэшце кіўнуў бацьку на таварыша Міхась. — Разам вучыліся, і цяпер вось...

Юрый Трафімавіч яшчэ раз глянуў на Сямёна, толькі ўважлівей. І зноў загаварыў:

— Сапраўды, самы надзейны конь. — Ляпнуў па рулі адразу дзвюма далонямі. — Аўтобус то прыйдзе, то не. Сам ведаеш, як ходзіць. А гэта надзе-й-ны конь. Мы па-старэчы, не спяшаючыся. Круць-верць, верцькруць — глядзіш — і прыехалі...

— І колькі ж ты сюды дабіраўся? — пытаецца Міхась.

— Ды нядоўга. Па справах надзённых прыехаў, от. Трэба шчэ недзе бляшанку сурыку прыдбаць. Рамонт у школе, лічыць можна, закончылі. У маім класе толькі недаробкі: бляшанку сурыку — і тады смела, з чыстым сумленнем адпачываць можна.

— Сурыку? Усяго бляшанку? — не проста так, ад няма чаго рабіць, перапытвае Міхасёў таварыш. — Нават і дзве магу. Слова — закон. А чаму і не, калі ёсць. У мяне дома стаіць фарба, высыхае: харомы свае рамантавалі з бацькам, засталася. Магу адскочыць, га? Я тут недалёка... — Сямён кранаецца рукой веласіпеда.

Юрый Трафімавіч уступае яму свой надзейны транспарт.

— Ну, калі не шкада, — ніякавата паціскае плячыма настаўнік.

— Ды я ўмомант! Тут недалёка... на вуліцы Смалячкова жыву. Для школы, для дзяцей — хіба ж можна фарбы пашкадаваць! Было б чаго... Чакайце, я зараз. Адна нага тут, другая — там.

І Міхасёў таварыш спрытна скокнуў на сядзенне. Веласіпед, нібы скінуўшы цяжар суму па хуткім бегу, памчаў вуліцай што неаб'езджаны стаеннік. Відаць было, што прагаладаўся па гэтым транспарце і Сямён — так апантана працаваў ён нагамі. А сумка, тая старая зашмальцаваная сумка, не знаходзіла, здаецца, сабе месца на рулі — гайдалася і трэслася, бы адбівала польку-весялуху.

Вось веласіпедыст вырулiў ужо на цэнтральную вуліцу, фарсіста імчыць па ёй, ажно прыўзняўся на сядле. Эх, і тэхніка! Расступіцеся, грузавікі і розныя там легкавікі — веласіпеду зялёнае святло. Але святлафор лыпнуў зялёным вокам раз, другі і ўспыхнуў чырвоным: стоп! І веласіпедыст ці то разгубіўся, ці то ўсё ж мерыўся прашмыгнуць, але перад ім ужо зашугалі шчыльным ланцужком машыны, і яму нічога не заставалася, як даць па тармазах. Даў, але не зусім удала: грымнуўся. Веласіпед у адзін бок, сам — у другі, а з сумкі высыпаліся проста на асфальт... грошы. Некалькі пачак. Сямён абышоўся лёгкім перапалохам, але, убачыўшы грошы, разгубіўся, бадай, яшчэ больш, чым хвіліну раней. Перад вачыма пракруціліся тыя пачкі з грашыма, бы на нейкім круглым дыску. Ён матлянуў галавой, нясмела зноўку паглядзеў на пачкі. Не, сапраўды — грошы...

Сямён, вядома, не бачыў, што за якія тры-чатыры крокі ад яго стаяў сяржант міліцыі. Стаяў, дакладней, матацыкл "Урал", а вартаўнік парадку масціўся на сядзенні ды барабаніў пальцамі па бензабаку. Як шлёпнуўся перад ім веласіпедыст, сяржант насцярожыўся. Калі ж з сумкі пасыпаліся грошы, ён ажно ўзняўся з сядзення, працёр пальцамі вочы. Яны, відаць, абодва — Сямён і міліцыянер — глядзелі на грошы і не маглі паверыць: яны ці не яны? Сяржант, канечне ж, адразу ацаніў абставіны: "Ага, ляціць на скрут галавы... Так-так-так... Куды ляцець-спяшацца можна? З такімі грашыма і на таксі не грэх праехаць. Уцякае, значыць. Бач, яму крадзеныя грошы нат за ўласнае жыццё даражэй — ледзьве пад колы не трапіў. Што робім? Затрымліваем. Дастаўляем. Дзейнічаем! Ні хвіліны замінкі!"

Свісток з гарошынай у сярэдзіне грымнуў на ўсё скрыжаванне. Што? Чаму? Навошта? — азіраліся шафёры, матацыклісты, прахожыя. А свісток заліваўся. Хоць вушы затыкай. Сяржант падбег да разгубленага Сямёна, які і сам не ведае, адкуль тыя грошы на асфальце: ці шчодра сыпануў хто, ці з гэтай вось сумкі вываліліся? Ды няўжо можа быць, каб з сумкі? Міліцыянер нешта даказвае хлопцу, той разводзіць рукамі — не разабраць, далекавата яны, ды і машыны шалёна гудуць.

Паколькі сутнасці справы яны не высветлілі, то едуць у райаддзел міліцыі. Наперадзе спакваля круціць педалі веласіпедыст, азадачаны і хмурнаваты, раз-пораз папраўляючы — ужо асцярожненька, далікатна — на рулі сумку, а за ім важна кіруе сяржант.

У райаддзеле сяржант дакладвае дзяжурнаму:

— Таварыш лейтэнант! Невядомы грамадзянін... — Глядзіць на хлапца, просіць вачыма, каб той назваўся.

— Сямён... Неслух. З вуліцы Смалячкова.

— Во, во, — неслух... Гы-эм, — сяржанту не падабаецца, як лічыць ён, празмерная Сямёнава іронія. — ...Затрыманы з невядомай сумкай і эннай колькасцю грошай. Факт патрабуе разбіральніцтва.

Дзяжурны па райаддзеле міліцыі, не такі і малады ўжо лейтэнант, запрашае прайсці ў цеснаваты пакойчык.

— Сядайце, грамадзянін, — кіўнуў Сямёну, а сяржанту загадаў: — Расказвайце, Кудасаў...

— Значыць, так... Я мушу спярша запытаць таварыша... Як там цябе?..

— Сямён Неслух.

— ...адкуль у цябе, Неслух, грошы?

Сямён хоць і разумее пытанне, аднак адказаць не можа. Паціскае плячыма:

— Не ведаю. Чэснае слова, не ведаю.

— Ну, бачыце, — сяржант, задаволены сабою, пераможна паглядае на дзяжурнага. — Я ж адразу і падумаў! Свісну — і кропка.

— З чаго б свіснуў? Ды ў мяне і свістка няма, — паказвае рукі Неслух, прыкідваецца дзіваком, проста па сваёй натуры ён такі наіўны і крышачку з дзяцінствам яшчэ ў галаве чалавек.

Між іншым дзяжурны ўсё ж згаджаецца, што перад ім не той хлапчына, які можа ўкрасці. Штосьці ўсё ж умеціў у ягоных вачах лейтэнант. Штосьці шчырае, непасрэднае.

— Давай, Сямён, расказвай: чый веласіпед, чыя сумка?

— А-а! — нібыта прачынаецца Неслух. — Дык гэта ж веласіпед бацькі майго таварыша. І сумка... І сумка яго!

— А дзе ж ён, бацька той? — спакойна вядзе допыт лейтэнант.

— Ля прахадной завода.

— "Уралмаша"? — іранізуе дзяжурны.

Сямён зразумеў, што лейтэнант злавіў яго, як кажуць, на слове, таму тут жа сумеўся, трошкі вінавата ўсміхнуўся:

— Ну, вы даяце... Ля малаказавода...

Зноў у тым жа парадку, як і ў райаддзел, едуць на малаказавод. Неслух азіраецца на сяржанта, крычыць таму:

— Таварыш сяржант, а таварыш сяржант! Вы чалавек ці не? — відаць, што ён не ўпершыню звяртаецца да сяржанта з такой просьбай. — Фарба настаўніку трэба. Пазарэз. З-за яе рамонт у школе зацягваецца. Дзеці што, па старой падлозе павінны шоргаць? Як вы зразумець не можаце... Я тут недалёка, на Смалячкова жыву. Чулі пра такога героя?

Сяржант толькі махае рукой: кіруй далей і ніякіх размоў, можа, фарба тая — прычына ўцячы. Разбярэмся, тады хоць еш яе, фарбу тую, хоць лыжкай, а хоць жменяй. Ды не адной рукой, а дзвюма адразу можаш...

Невядома, успомніў Юрый Трафімавіч пра сумку, як і невядома, ці забываўся ўвогуле ён пра яе. Настаўнік стаіць з сынам і вахцёрам, нешта расказвае ім смешнае, бо вахцёр ажно за жывот ухапіўся і тупнуў па зямлі ботам, бы збіраўся апынуцца ў бойкім танцы. Але ён першым заўважыў стракаты міліцэйскі матацыкл, таму адразу неяк суцішыўся, выпрастаўся.

Пад'ехалі Неслух з сяржантам. Апошні заглушыў матацыкл, зняў шлем, а потым падаўся да мужчын, павітаўся з кожным за руку. Побач з ім стаяў Сямён, не знаходзячы, што яму рабіць: перадаваць веласіпед уладальніку альбо чакаць загаду на гэта ад чалавека ў пагонах.

— Чый будзе веласіпед? — спытаў сяржант, прымерваючыся позіркам да кожнага, хто стаяў насупраць яго. — Смялей жа, мужчынкі!

— Веласіпед чый? Як чый — мой, — не мог, здаецца, зразумець настаўнік, чаго дамагаецца вартаўнік парадку.

— А сумка?

— І сумка.

— А там, у ёй, бублікі якія ці яшчэ паважнейшае?

— Грошы, — спакойна адказвае Юрый Трафімавіч.

— Грошы, кажаце? — прыняў больш канкрэтныя дзелавы выгляд сяржант. — А ў вас якім чынам такая сума, га?

Юрый Трафімавіч трымаецца незалежна, сабрана. Допыт, невядома пакуль чым выкліканы, не выбівае яго з каляіны. Ну і што, калі міліцыянер? Няхай сабе. Хоць яшчэ другі побач няхай стане. А ён прычым? Ну, грошы...

— У банку атрымаў. Адпускныя. На настаўнікаў...

Сяржант дакорліва ківае галавой:

— Грошы — у сумку. А галава на плячах навошта? — спытаць варта. Што, для капелюша? Эх, паважаны чалаве-е-к... А калі б што? Сумку калі б хто зняў у Неслуха, як тады, га? Шукай у полі ветру?

Юрый Трафімавіч не ведае, як трымацца яму перад міліцыянерам, кепска, зусім кепска адчувае ён сябе перад ім, таму адразу і слоў у адказ не знаходзіць.

— Ды... ды на гэтую сумку і паглядзець ніхто не паглядзіць. Старэнькая яна, нягеглая. Выкінь такую — палянуюцца людзі нагнуцца, каб падняць, не кажучы ўжо...

— Каб такія валяліся на дарозе... — сяржант паспрабаваў усміхнуцца. — Адказная сумка ў вас, таварыш. Сур'ёзная сумка. Колькі ў ёй?

— Багата...

— Ну во. З грашыма, так не абыходзяцца. Паакуратней трэба, паасцярожней. Ёсць у нас яшчэ майстры лёгкага жыцця, якія чуюць вось гэтым самым месцам, — торкнуў пальцам у свой прыплюснуты нос, — як яны пахнуць, грошы. Меці на ўвазе трэба, паважаны...

А ён, Юрый Трафімавіч, просты вясковы настаўнік, даверлівы і чулы, не можа дакеміць, да яго ніяк не даходзіць, што ёсць такія "майстры". Адно ён ведаў дакладна: у іхняй вёсцы няма. І сярод яго выхаванцаў, былых вучняў, — таксама няма, на ўсе сто працэнтаў няма. І сумнявацца не трэба.

— Вось што, паважаны, — звяртаецца міліцыянер да Юрыя Трафімавіча. — У Кулагу вам трэба? Праз лес?

Настаўнік ківае: і ў Кулагу, і праз лес.

— Сядайце, падкіну я вас. Сур'ёзная ў вас сумка. Людзі грошы чакаюць. Адпускныя ці якія яны, а чакаюць.

Юрый Трафімавіч разгублена глядзіць то на сына, то на Сямёна, то на вахцёра, а больш — на сяржанта. І не пагаджаецца:

— Я сам... Не хвалюйцеся, таварыш міліцыянер. А за ўвагу, за клопаты дзякуй. Дастаўлю цэлымі і зберажонымі. Не хвалюйцеся задарма. Вось мой і транспарт, — ён бярэ ў Сямёна веласіпед. — З ім мы як-небудзь...

Сяржант не можа зразумець Юрыя Трафімавіча, ён, мусіць, лічыць яго дзіваком — яшчэ большым, чым той Сямён.

— Ды і фарба ж мне трэба...

...Як і ў райцэнтр, не спяшаючыся вяртаецца ў сваю вёску Юрый Трафімавіч. Гайдаецца на рулі сумка. Настаўнік зварочвае з асфальту ў глыб лесу, густога і стромкага, дарога — нялёгкая пасля ўчарашняга дажджу. У лесе ціха, свежа, спакойна. Пасля гарадской мітусні, пасля тых не вельмі прыемных хвілін, праведзеных у размове з міліцыянерам, хоць, прынамсі, нічога і не было ж такога, ад чаго мог сапсавацца ў яго настрой, Юрый Трафімавіч адчуў сябе ў лесе, у знаёмых мясцінах, як дома. Ён і ехаў на веласіпедзе, і каціў яго. Каціў пад узлобак ці ў лагчынцы, дзе не асабліва разгонішся — слізгота, гразь.

Яшчэ здалёк настаўнік запрыкмеціў легкавушку. Пад'ехаў бліжэй, убачыў: "Жыгулі" праваліліся заднім колам у разбітую каляіну, а іх гаспадар — мужчына сярэдніх гадоў — сядзеў на траве побач з машынай і шчыпаў травінкі, нервова адкідваў іх убок. Калі пад'ехаў да яго Юрый Трафімавіч, мужчына яшчэ хапнуў жменяй травы, скубануў, але ў руцэ было не густа травінак. Ён адкінуў іх убок, падхапіўся:

— Засеў? — адразу ж пацікавіўся Юрый Трафімавіч, хоць і без таго было бачна: не адпачываць жа сабраўся чалавек у лужыне.

— Занесла. Думаў, прайду па броўцы, ды прамахнуўся. Сцягнула во...

— Мо штурхануць? — прапанаваў сваю дапамогу настаўнік і прыставіў веласіпед ад адзінокай бярозкі, што цягнулася ўгору на палянцы паміж лесам і дарогай.

— Паспрабаваць можна, — недаверліва глянуў на Юрыя Трафімавіча мужчына. — Толькі ці выпаўзем?

— Выпаўзем, — запэўніў настаўнік.

— Тады вы паакуратней, каб не заляпала, — шафёр ужо ўладкаваўся на сядзенні. Гыркнуўшы маторам, папярэдзіў: — Слухайце каманду... Раз, два — узялі! Так, так... О-па!

З цяжкасцю, але ўсё ж выбіраюцца "Жыгулі" з лужыны.

"Жыгулі" ад'язджаюць, а Юрый Трафімавіч вяртаецца да веласіпеда. Веласіпед стаіць пад бярозкай, і чорная сумка, на якую ўсё ж трэба прымайстраваць нейкі замок, вісіць на рулі.

Бяжыць дарога, знікае пад коламі. Едзе на веласіпедзе чалавек, адбівае паклоны землякам. І не верыцца яму, што мог нехта працягнуць руку да ягонай сумкі.

Ніяк не верыцца.

> Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь смуткуе з прычыны заўчаснай смерці былой загадчыцы аддзела адукацыі Фрунзенскага райвыканкама Мінска Галіны Мітрафанаўны ВАСІЛЕНЯ і выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намесніка галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Святлана СУБОЦІНА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2 Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №3421
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 25.6.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.